

آموزش

مقاومت مدنی

پاسخ به همه کسانی که می پرسند "چه باید کرد؟"

تقدیم به همه فعالان حقوق صنفی که می پرسند " چه باید کرد؟"

تقدیم به همه فعالان حقوق زنان که می پرسند " چه باید کرد؟"

تقدیم به همه فعالان حقوق کودک که می پرسند " چه باید کرد؟"

تقدیم به همه فعالان حقوق اتنیکی که می پرسند " چه باید کرد؟"

تقدیم به همه فعالان حقوق جنسی و جنسیتی که می پرسند " چه باید کرد؟"

تقدیم به همه فعالان حقوق پیروان ادیان و مذاهب که می پرسند " چه باید کرد؟"

تقدیم به همه دانشجویان آزادی خواه و برابری طلب که می پرسند " چه باید کرد؟"

تقدیم به همه کسانی که می دانند بایستی از نظام کنونی گذر کرد اما نمی دانند " چه باید کرد؟"

۵	مقدمه
	بخش اول
۷	چیستی و چرایی مقاومت مدنی
۷	تعریف مقاومت مدنی
۷	استفاده از استراتژی مقاومت مدنی در چه حوزه هایی امکان پذیر است؟
۷	استفاده از استراتژی مقاومت مدنی برای اعمال تغییر در چه حکومت‌هایی امکان پذیر است؟
۸	آیا جنبش‌های مبتنی بر استراتژی مقاومت مدنی حتماً به نتیجه می‌رسند؟ (دوازده شرط اصلی)
۱۱	چرا باید از استراتژی مقاومت مدنی استفاده کنیم؟ (دوازده نقد و پاسخ به آن)
	بخش دوم
	چگونگی ساخت و به کارگیری تاکتیک‌های مقاومت مدنی
۱۷	اصول ساخت تاکتیک‌های مقاومت مدنی
۱۷	تاکتیک‌های مرحله آغازین و شروع جنبش
۱۸	تاکتیک‌های مرحله تداوم و پایداری جنبش
۱۹	تاکتیک‌های مرحله اوج‌گیری جنبش
۲۰	تاکتیک‌های مرحله پیروزی جنبش
۲۰	تاکتیک‌های مرحله تثبیت جنبش
۲۱	تاکتیک‌های مرحله پایان جنبش
۲۲	سه نکته مهم در پایان این مرحله
۲۳	اصول اجرا و بکارگیری تاکتیک‌های مقاومت مدنی
	چهار ویژگی توانمندساز
۲۳	انسجام و همبستگی
۲۳	انضباط و خشونت پرهیزی
۲۴	ایجاد حداکثر اختلال با کمترین میزان هزینه و خطر
۲۴	جلب نظر و حمایت نیروهای خارجی

چهار ویژگی هدایتگر و پیش برنده

- ۲۵ امکان افزایش تعداد و گوناگونی افشار شرکت کننده در جنبش
- ۲۵ کاهش باور به اثربخشی و انگیزه سرکوب
- ۲۶ توان جداسازی حامیان اصلی و محوری از حکومت
- ۲۷ توان استقرار دموکراسی پس از پیروزی

بخش سوم

تمرین گروهی چک لیست

- ۲۸ مرحله اول سازماندهی
- ۲۸ مرحله دوم معرفی
- ۲۸ مرحله سوم ارزیابی
- ۲۹ مرحله چهارم نوآوری
- ۳۱ مرحله پنجم تعهد
- ۳۲ فرم امتیاز دهی به سوالات (تمرین چک لیست)
- ۳۳ منابع مطالعه
- ۳۴ نمونه های از تاکتیکهای مقاومت مدنی

در تمام عرصه های زندگی از کوچکترین ابعاد شخصی گرفته تا بزرگترین ابعاد اجتماعی همچون فرهنگ، اقتصاد و سیاست تغییر، واقعیت انکار ناپذیر تاریخ حیات بشر بوده است. با این تفاوت که در آغاز این تغییرات کند و هر چه به زمان حال نزدیک می شویم سرعت تغییرات افزایش یافته است. در کنار تغییر مقاومت در برابر تغییر نیز همواره وجود داشته است و مانند تغییر به هیچ دوره زمانی و مکانی خاص محدود نمی شود. اگرچه بنا به علل و دلایل مختلف همانطور که سرعت تغییر در برخی مناطق بیشتر و در برخی مناطق کمتر بوده است، مقاومت نیز در برخی مناطق بیشتر و در برخی مناطق کمتر بوده است.

از یکصد و پنجاه سال پیش تا امروز زندگی ما ایرانیان نیز تحت تاثیر امواج مدرنیزاسیون دست خوش تغییر قرار گرفته است و هیچ چیز نتوانسته در برابر آن مقاومت کند. اگرچه شاید بتوان گفت سنت گرایی، بنیادگرایی مذهبی و استبداد در عرصه فرهنگ و سیاست از سرعت تغییرات کاسته و هزینه تحول خواهی را افزایش داده است اما واقعیت همان چیزی است که پیش روی ماست و نباید مسئله تغییر و ابعاد مختلف آن بصورت انتزاعی و روی کاغذ دنبال و داوری شود. حتی پژوهش های تطبیقی و مقایسه ای نیز اگر برای آموختن، خلق ایده های نو و تعیین و اصلاح استراتژی، روش و برنامه ها نباشد جز گمراهی یا ناامیدی و حتی امید واهی دستاورد دیگری به همراه نخواهد داشت. زیرا با وجود اینکه حرکت و تغییر و تحول اجتماعی در سطح کلان در تمام جوامع رخ داده است اما این تغییرات نه فقط در اهداف و چشم اندازها بلکه در شکل، اجرا و مراحل نیز یکسان نبوده اند. از اینرو مطالبه گران و تحول خواهان برای نزدیک شدن هر چه بیشتر به وضعیت مطلوبشان بایستی تلاش کنند تا استراتژی و روشهایی که متناسب با شرایط، امکانات و توانایی هایشان در برابر امکانات و توانایی های گروه های مقابل (در اینجا نظام جمهوری اسلامی) است را بطور دقیق مورد سنجش و ارزیابی قرار داده و طراحی و انتخاب کنند.

پیش از شروع لازم است که بدانیم مخاطب این نوشتار کسانی هستند که با وجود همه سختی های نسبت به سرنوشت کشور بی تفاوت نیستند و راه مهاجرت (به معنای ترک میدان مبارزه و نه تغییر موقعیت با هدف امکان تداوم مبارزه) را انتخاب نکرده اند و همواره به فکر بهبود شرایط و در تلاش برای ایجاد تغییر بوده اند. اما یا نمی دانند "چه باید کرد؟" یا بنا بر ضرب المثل معروف "کلوخ انداز را پاداش سنگ است" تصور میکنند باید همانند حکومت سرکوبگر ما نیز وسیله و ابزاری برای اعمال خشونت و سرکوب پیدا کنیم و در غیر اینصورت امکان تغییر و حرکت به سمت وضع مطلوب برای ما وجود ندارد.

در این نوشتار کوتاه سعی داریم نشان دهیم که ایجاد تغییرات مطلوب در ایران صرفاً یک خیال و آرزو نیست و بدون نیاز به اعمال خشونت با استفاده از تاکتیک های مقاومت مدنی بطور قطعی ممکن و شدنی است. ما نه با نشستن در انتظار منجی و معجزه به مقصود و مطلوب خود می رسیم و نه با اقدامات و حرکتهای هیجانی، حساب نشده و پرهزینه آنها در برابر رژیم تا دندان مسلح سرکوبگر اقتدارگرایی مذهبی جمهوری اسلامی پیروز میدان خواهیم بود. نکته ای که باید آنرا مدام در ذهن خود تکرار کنیم این است که محال است که سرکوبگرترین حکومتها صرفاً با اتکای بر سرکوب بتواند تداوم حیات داشته باشد. به همین دلیل اگر مطالبه گری و خواست تغییر در ما مبتنی بر تاکتیکهای مقاومت مدنی دائمی باشد بطور قطعی تلاشهای ما به نتیجه خواهد رسید و پیروز خواهیم شد.

این نوشتار چکیده مطالعه ده ها کتاب تئوریک و یافته های تجربی در زمینه جنبش های اجتماعی با اتخاذ استراتژی مقاومت مدنی و بکارگیری تاکتیکهای متناسب با این استراتژی است. و با هدف آموزش مقاومت مدنی به زبان ساده برای عموم جامعه نوشته شده است.

در بخش اول با چستی و چرایی مقاومت مدنی و در بخش دوم با چگونگی مقاومت مدنی (آنچه برای ابداع تاکتیکهای مقاومت مدنی و اجرای آن باید بدانیم) آشنا می شوید. و در بخش سوم به منظور ارزیابی مطالب آموخته شده در دو بخش قبل روش ساخت تاکتیکهای مقاومت مدنی را با هم تمرین می کنیم.

اگر این جزوه در شبکه های اجتماعی به دست دو میلیون نفر از ایرانیان در داخل کشور برسد و بصورت خود خوان آنرا مطالعه کنند و فقط دویست هزار نفر از آنها با توزیع تقریباً نرمال و همگن در سراسر کشور این جزوه را بصورت گروهی (گروه های چهار یا پنج نفره) کامل بخوانند و آموزش ببینند و بخش سوم را حداقل یک بار تمرین کنند و از بین آنها فقط ده هزار نفر (استاد دانشگاه، معلم، هنرمند، دانشجو، طلبه، روزنامه نگار، کارگر، کارمند، مغازه دار، دست فروش، جوانان در جستجوی کار، ساکنین شهرهای بزرگ و کوچک و روستایی از همه اقشار و فعالان حوزه های جنسیتی، مذهبی، قومی، صنفی، سیاسی و مدنی در همان گروه های چهار تا پنج نفره) حداقل دو نوبت این جزوه را به دو گروه به نحوی آموزش بدهند که در پایان هر کدام از شرکت کنندگان قادر باشند با موفقیت تمرین های بخش سوم را انجام دهند (رسیدن به این سطح از آگاهی درباره مقاومت مدنی کمتر از شش ماه ممکن است) کمتر از دو سال پس از آن مردم خواهند توانست با کمترین هزینه ممکن (هیچ تغییری بدون هزینه ممکن نیست) رژیم سیاسی را تغییر داده و شرایط استقرار یک حکومت دموکراتیک را فراهم نمایند. اگر زمانی که این جزوه به دست شما میرسد پس از مطالعه آنرا برای دوستانتان ارسال کنید و سعی کنید گروه کوچکی تشکیل داده و پس از رفع ابهامات بخش سوم را تمرین کنید (اگر از قبل جزوه را مطالعه کرده باشید و فقط نیم روز کامل پیش هم باشید میتوانید در یک جلسه حدوداً ۸ ساعته این تمرین را بطور کامل انجام دهید) بدانید که شما جزو دویست هزار نفر از میان دومیلیون نفری هستید که جزوه به دستشان رسیده و نسبت به چند روز قبل تان دو گام به جلو حرکت کرده اید. اگر دست کم دو نوبت برای دوستان و آشنایانتان جلسه آموزشی گروهی برگزار کنید یعنی شما جزو ده هزار نفری هستید که تا مرز رهبری محلی و منطقه ای پیش آمده اید. جلوتر رفتن شما از این سطح بستگی به خلاقیت، شجاعت و انگیزه شما دارد. اما تا همین جا شما یکی از افراد تاثیرگذار اصلی در پیشبرد و پیروزی جنبش مقاومت مدنی هستید.

بخش اول

چیستی و چرایی مقاومت مدنی

تعریف مقاومت مدنی چیست؟

مقاومت مدنی یک استراتژی (نقشه راه و چشم انداز کلی) در مبارزات مدنی اعم از سیاسی و غیر سیاسی است که در آن افراد یا جنبش های مردمی سازمان یافته از تاکتیک های مختلف مانند اعتصاب، بایکوت، راهپیمایی، عدم همکاری و صدها تاکتیک دیگر بشرط عدم استفاده از خشونت برای مطالبه گری، احقاق حق و مبارزه با ظلم و ستم و بی عدالتی دولتهای سلطه گر (داخلی و خارجی) استفاده می کنند. به زبان ساده تر مقاومت مدنی ایستادگی فردی یا گروهی بدون اعمال خشونت در مقابل سلطه و قدرت استبدادی با هدف تغییر یا از بین بردن آنچه دولتهای سلطه گر داخلی و خارجی برخلاف خواست تمامی، اکثریت و یا حتی اقلیتی کوچک اعمال می کنند و یا مجبور کردن دولت ها به انجام وظایفی است که در آن کوتاهی می کنند.

استفاده از استراتژی مقاومت مدنی در چه حوزه هایی امکان پذیر است؟

ادبیات جزوه بگونه ای است که شاید در برخورد اول این تصور را ایجاد کند که این جزوه و آموزش آن صرفاً برای تغییر رژیم سیاسی مناسب است. اما اینطور نیست. در تمامی حوزه های اجتماعی از مطالبه گری صنفی، اقتصادی، فرهنگی، حقوق بشری، زیست محیطی، قومیتی، هویتی، جنسیتی، سبک زندگی، عقیدتی و آموزشی گرفته تا مطالبه اصلاح یا تغییر رژیم سیاسی میتوان از استراتژی مقاومت مدنی و تاکتیکهای آن استفاده کرد. بعنوان نمونه از مطالبه افزایش دستمزد و مزایای حقوق بگیران گرفته تا حق انتخاب پوشش، حقوق برابر جنسیتی، قومی، نژادی، مخالفت با سدسازی و تخریب جنگل و صنایع آلاینده، حق برخورداری از رسانه آزاد و غیردولتی، برگزاری انتخابات آزاد و رقابتی، تغییر رویکرد و رویه در سیاست خارجی، برگزاری فراندوم و بالاخره تغییر یک رژیم سیاسی مبتنی بر استراتژی مقاومت مدنی و تاکتیکهای آن امکان پذیر است.

استفاده از استراتژی مقاومت مدنی برای اعمال تغییر در چه حکومتهایی امکان پذیر است؟

معمولاً مطالبه تغییرات بصورت کنش های جمعی و اعتراضی در جوامعی که پدرسالاری و استبداد در نظام فرهنگی و سیاسی آنها پررنگ تر است بیشتر از جوامعی است که رنگ و بوی پدرسالاری و استبداد در آنها کمتر است. مقابله در برابر تغییرات نیز در جوامع برخوردار از فرهنگ و سیاست نوع اول بیشتر از جوامع نوع دوم است. از اینرو تصور عده ای که تاکتیکهای مقاومت مدنی را در جوامع و حکومتهای دموکراتیک قابل اجرا و در جوامع و حکومتهای غیر دموکراتیک غیر قابل اجرا می دانند کاملاً اشتباه است. زیرا معمولاً (و البته نه همیشه) در جوامع دموکراتیک برای ایجاد تغییرات از ظرفیتهای قانونی، گرفتن وکیل، طرح شکایت و دعوا در دادگاه علیه مقامات، گفتگو نماینده های اتحادیه ها و انجمن ها با احزاب یا مقامات رسمی سیاسی، تغییر بافت دولت و پارلمان با تغییر آراء رأی دهندگان استفاده میشود که اینها جزء تاکتیکهای مقاومت مدنی محسوب نمی شوند. این نکته را بایستی در نظر داشت که

اگرچه بسیاری از تاکتیکهای مقاومت مدنی برخلاف قانون نیست اما روشهای متداول قانونی برای استیفای حق یا اعمال تغییر مقاومت مدنی محسوب نمی شود.

مقاومت مدنی جایی معنا و ضرورت پیدا میکند که اولاً) امکان چانه زنی و اقناع برای رسیدن به مطالبات براساس روشهای متداول قانونی وجود ندارد. ثانیاً) حکومتها پاسخ مطالبات و اعتراضات را با سرکوب میدهند ثالثاً) جامعه مدنی به علت دخالت گسترده حکومت در تمامی عرصه های زندگی ضعیف و محدود است. البته این به معنای آن نیست که مقاومت مدنی در نظامهای استبدادی، مطلق گرا، اقتدارگرا و سرکوبگر آسان و ممکن است اما ضرورت و اهمیت آن در این جوامع به مراتب بیشتر است.

آیا جنبش های مبتنی بر استراتژی مقاومت مدنی حتماً به نتیجه میرسند؟

بله اگر دوازده شرط لازم که در ادامه آمده است رعایت شود قطعاً جنبشهای مقاومت مدنی به نتیجه میرسند. خواه مبارزه برای مطالبه حقوق برابر جنسیتی یا مطالبات صنفی خواه مبارزه برای حفظ محیط زیست یا تغییر رژیم سیاسی. طبق پژوهش های صورت گرفته در تمامی جنبش های مقاومت مدنی که شکست خورده اند تعدادی از این شروط رعایت نشده است.

اصل اول) آگاهی: معترضان و مطالبه گران و بویژه رهبران باید بدانند ۱- دقیقاً چه چیزی میخواهند؟ ۲- در چه شرایطی قرار دارند؟ ۳- چه امکاناتی دارند یا می توانند تهیه کنند؟ ۴- نقاط ضعف و قوتشان چیست؟ ۵- چه تاکتیکهایی را می شناسند و تا چه میزان توانایی خلق تاکتیک های موثر را دارند؟

اصل دوم) آموزش: تمامی مشارکت کنندگان در جنبش باید با اصول مقاومت مدنی (حداقل این جزوه) آشنا باشند. این موضوع برای رهبران و مشاوران آنها اعم از بومی و محلی یا ملی بیش از همه ضرورت دارد و بایستی بارها و بارها حتی در خلال جنبش تمرین پایانی این جزوه را انجام دهند. در حقیقت آنچه در اینجا بعنوان تمرین عنوان شده است، همان کشف و خلق ایده های کارآمد و تاکتیکهای موثر مقاومت مدنی در خلال مبارزه است. نباید تصور شود این آموزش فقط برای رهبران ضروری است تمامی اعضای جنبش بایستی حداقل یک مرتبه این جزوه را بخوانند و تمرین کنند. آموزش ناکافی یکی از مهمترین عوامل شکست جنبش های مقاومت مدنی بوده است.

اصل سوم) تعداد: هیچ جنبشی صرفاً براساس قهرمانی و شجاعت تعداد محدودی افراد پیشرو موفق نمیشود و تا امروز نیز هیچ یک از جنبش های مقاومت مدنی بدون حضور پرشمار مردم به نتیجه نرسیده است. به همین دلیل دولت های سرکوبگر برای جلوگیری از افزایش جمعیت معترضان و مطالبه گران بسیار تلاش میکنند. اما بایستی بدانیم که در همه جنبش ها جمعیت مراحل پایانی با جمعیت مراحل اولیه قابل مقایسه نیست. سرعت افزایش جمعیت متناسب با میزان افزایش آگاهی و آموزش و رعایت شروط بعدی است. هرچه آنها بیشتر رعایت شود تعداد جمعیت سریعتر بالا می رود.

اصل چهارم) همبستگی: معمولاً با افزایش جمعیت تفاوت در سلیقه ها، انتخاب تاکتیک ها و حتی شاید نوع مطالبات زیاد می شود. فراموش نکنیم هیچ دولت سرکوبگری نه مایل است به راحتی به معترضان امتیاز بدهد و نه اینکه از قدرت کنار برود. یکی از ابزارهای مهم که دولت ها سعی در استفاده از آن دارند اختلاف افکنی و ایجاد واگرایی در بین معترضان است. حتی برای انجام این کار و شکست جنبش ها اغلب میدان را بی خطر نشان می دهند تا جمعیت زیادی وارد میدان شود اما به محض افزایش جمعیت، بخصوص جمعیتی که آموزش دیده نباشد دست به کار شده و از هر راهی (اغلب غیر مستقیم) برای ایجاد گسست و جدایی و افتراق و ترساندن

از حضور در میدان استفاده میکنند. اطلاع از این موضوع برای همه اعضای جنبش و جلوگیری از آن بویژه از سوی رهبران از عوامل ضروری در موفقیت جنبش های مقاومت مدنی است.

اصل پنجم) انسجام و انضباط: رعایت انضباط کامل، کنترل هیجان، پرهیز از خشونت در هر شرایط و اطلاع دقیق همه مشارکت کنندگان در جنبش از این اصل، پیروی کامل از برنامه ها و دستورات و پرهیز از تک روی و حفظ انسجام و سازمان یافتگی که از گروه های کوچک شروع شده و به کل جنبش تسری می یابد از شروط لازم پیروزی جنبش است. حکومتها چون از اثر انسجام، انضباط و پیروی از برنامه ها در جنبش های مقاومت مدنی مطلعند اگر نتوانند از طریق تحریک و برانگیختن هیجان این انضباط را بر هم بزنند حتی سعی می کنند با فرستادن افراد نفوذی و تربیت شده اقدام به خشونت کرده و هم زمان با شروع سرکوب معترضان را تحریک نمایند. اگر در آموزش ضرورت رعایت این اصل مدام تکرار نشود و افراد به هر دلیل تخطی کنند پیروزی جنبش به شدت تهدید میشود.

اصل ششم) پایداری: مقاومت و پایداری بر سر اهداف و مطالبات به شرط پرهیز کامل از خشونت سه پیامد به همراه دارد که پیروزی جنبش بدون اینها ممکن نیست. ۱- جذب افراد ناراضی برای پیوستن به معترضین را بالا می برد. ۲- موجب پذیرش حقانیت معترضین از سوی افراد خنثی و حتی ریزش حامیان حکومت میشود. ۳- اطاعت پذیری نیروهای نظامی برای سرکوب معترضان را به شدت کاهش میدهد. نکته مهمی که در این اصل بویژه رهبران بایستی در نظر داشته باشند استفاده از تاکتیکهای متنوع و موثر است. بخصوص تاکتیکهایی که چند نوبت استفاده شده و کمتر نتیجه بخش بوده یا هزینه زیادی به دنبال داشته است نبایست استفاده شود. البته تشخیص این موضوع کاملاً به تجربه، موقعیت شناسی و هوش رهبران و مشاوران آنها بستگی دارد.

اصل هفتم) جزء نگری و کل نگری همزمان در کاربرد تاکتیک ها: در اصل چهارم و پنجم به ضرورت همبستگی، همگرایی، انسجام و رعایت کامل انضباط اشاره شد. اما این به هیچ وجه به معنی منفعل نشستن و منتظر صدور دستور یا اعلام برنامه از سوی مرکز نیست. گروه های محلی، منطقه ای، بومی، صنفی و سایر گروه ها بایستی بر حسب شرایط، توانایی ها و امکانات خود با خلق تاکتیکهای موثر بصورت فعال در میدان حاضر باشند. البته رعایت کامل این اصول و هدف مشترک بطور دائم بایستی در نظر گرفته شود. رعایت این اصل، چهار دستاورد مهم به همراه دارد که احتمال پیروزی جنبش را به شدت بالا می برد ۱- حکومت را گیج میکند. زیرا برای مقابله با یک روش واحد و سراسری، یک دستورالعمل برای سرکوب کافی است. اما اگر مثلاً در سراسر کشور و در هر شهر همزمان از تاکتیک های متعدد و متفاوت استفاده شود مقابله با این وضعیت برای حکومت تقریباً غیر ممکن میشود. قطعاً اتاق فکر محدود و چند نفره حکومت قادر به مقابله با این تاکتیک های گوناگون و پرتعداد نیست. ۲- احتمال شناخته شدن رهبران و اتاقهای فکر و در نتیجه احتمال سرکوب و بازداشت افراد، بویژه رهبران و طراحان تاکتیک ها به شدت کاهش می یابد. ۳- احتمال اینکه در همه شهرها و مناطق توانایی خلق تاکتیکها متوازن و یکسان باشد کمتر است. رعایت این اصل موجب سرایت و انتقال تاکتیک ها به سایر مناطق و شناخت تاکتیک های موثرتر شده که علاوه بر بالا بردن توان پایداری (اصل ششم) افزایش تاثیر دو دستاورد قبلی را به همراه خواهد داشت. ۴- با رعایت این اصل جنبش همانند رود خروشان می شود که از سرچشمه های متعدد و با سرازیر شدن آب از کوه ها و مسیرهای مختلف و پیوستن آنها به هم شکل میگیرد. جنبش مقاومت مدنی در ایران بدون توجه به این اصل پیروز نمی شود و اگر برفرض موفق به گذار از رژیم سیاسی کنونی شود موفق به استقرار یک حکومت دموکراتیک نمی شود.

اصل هشتم) از کار انداختن ماشین سرکوب و تحمیل هزینه به سرکوبگر: حکومت ها همیشه سعی میکنند با بالا بردن هزینه سرکوب و ایجاد ترس و ارعاب با جلوگیری از پیوستن ناراضیان به معترضان و یا از بین بردن مقاومت و پایداری و برهم زدن همبستگی معترضان مانع پیروزی جنبش های مقاومت مدنی شوند. از اینرو ابتدا از کار انداختن ماشین سرکوب و یا کاهش توان سرکوب برای از بین بردن ترس و بالا بردن تعداد، همبستگی و پایداری و سپس وارد کردن هزینه به سرکوبگر برای ریزش و نافرمانی نیروهای نظامی (اعتصابات بزرگ نمونه کاملی برای اصل هشتم است) ضروری است. بدون توجه به این اصل احتمال پیروزی جنبش ها کاهش می یابد.

اصل نهم) ایجاد شبکه بزرگ و درهم تنیده: باید توجه داشته باشیم که جنبش ها به شرط وجود افراد ناراضی متعدد شکل می گیرند. افراد متعددی که در ابتدا و بسیاری از آنها حتی تا انتها به هیچ وجه یکدیگر را نمی شناسند. مثلا معلمان ناراضی در تمام مدارس شهرها و روستاها در سراسر کشور حضور دارند. کارگران ناراضی در تمام کارخانه های کشور پراکنده اند. زنان ناراضی از نابرابری در تمام خانه ها، ادارات، بازارها، خیابان ها، انجمن ها و خلاصه در سراسر کشور از پایتخت و کلان شهرها گرفته تا دورترین روستاهای کشور پراکنده اند. و این وضعیت در همه مسائلی که موجب نارضایتی و مطالبه گری میشود وجود دارد. این جزوه آموزشی به شما یاد میدهد که گفتگوی دو معلم ناراضی در دفتر مدرسه، تشکیل یک گروه مجازی با هدف بیان خواسته ها و مطالبات از سوی یک گروه، صنف یا قشر مشخص، بحث و گفتگوی منطقی با صدای بلند اما توأم با آرامش در مترو، اتوبوس یا حتی صف خرید نان، دورهمی های جوانان، چند دقیقه گفتگو با مغازه دار محل، گفتگو در انجمن ها یا حتی بوفه و فضای سبز دانشگاه ها و موارد فراوانی از این دست درباره علل نارضایتی و سپس معرفی و ارسال این جزوه و بعد قرار جلساتی برای تمرین و مطالعه گروهی در مدت کوتاهی شبکه بزرگ و درهم تنیده ای ایجاد می کند که معلمان، اساتید، و کلا، کارگران، کارمندان، دانشجویان، زنان، جوانان، کشاورزان، مغازه داران، خرده فروش ها و همه اقشار جامعه را از شرق تا غرب و از شمال تا جنوب کشور و از شهرها تا روستاها بصورت نامرئی و ناشناس با هم مرتبط می سازد. این شبکه بویژه در ایران که نهادهای مدنی، بزرگ و فراگیر وجود ندارد و کنترل قطع و وصل شبکه های ارتباطی اعم از تلفن، اینترنت و ماهواره در اختیار حکومت است به شکل باورنکردنی نه تنها این ضعف ها را پوشش می دهد بلکه تاثیر فوق العاده ای در خنثی کردن ناامیدی و احساس ناتوانی تلقین شده از سوی حکومت یا افراد ناآگاه دارد. این مسئله به قدری اهمیت دارد که گزافه نیست اگر بگوییم رسیدن به این نقطه یعنی یک گام مانده تا پیروزی. از اینرو میزان تلاش و جدیت ما در انتشار، مطالعه فردی و سپس مطالعه جمعی، تمرین گروهی و تکرار دوباره و سه باره و.... باره این جزوه ما را برای رسیدن به هدف و نتیجه دلخواه کمک میکند.

اصل دهم) ضرورت اعتراضات بصورت عینی، آشکار و بیرونی: امروزه زندگی ما فارغ از اینکه در کجا زندگی کنیم و به چه کاری مشغول باشیم با فضای مجازی بصورت تنگاتنگی گره خورده است. فضای مجازی در موضوع جنبش و مقاومت مدنی نیز می تواند به ما کمک کند. انتشار و اشتراک گذاری میلیونی همین جزوه، آموزش جزوه به کمک اپلیکیشن ها (بارعایت اصل ایمنی)، اطلاع رسانی، انتشار فیلم ها، مستندها، ویدئوها و فایل های صوتی آموزشی و انگیزشی، ایجاد گروه های گفتگو و توسعه شبکه ارتباط فردی و بالاخره بسیاری از تاکتیک های موثر در جنبش متکی به فضای مجازی است. اما بایستی بدانیم جنبش های مطالبه گر و اعتراضی تا وارد خیابان و عرصه عینی، آشکار و بیرونی نشوند و از تاکتیک های خیابانی استفاده نکنند محال است که به نتیجه و پیروزی برسند.

اصل یازدهم) خلاقیت: استفاده از تاکتیکهای مقاومت مدنی تجربه شده در سایر جنبش ها و لیستی از تاکتیک ها که در جدول پیوست پایانی همین جزوه آمده است حتما به ما کمک می کند. اما نباید فراموش کنیم که بخشی از شرایط و موقعیتی که ما در آن قرار داریم به علل و دلایل گوناگون منحصر به فرد است. که برای ما هم ایجاد محدودیت میکند و هم ایجاد فرصت. مثلا همانطور که در ایران و افغانستان حجاب اجباری برای زنان یک محدودیت است، همین محدودیت می تواند منجر به ساخت برخی انواع تاکتیک مبارزه شود. انتشار گسترده عکسهای بی حجاب خانوادگی یا پروفایل صفحات مجازی و برداشتن حجاب در خیابان تاکتیک مقاومت مدنی است که فقط در این شرایط موثر است. از اینرو خلاقیت برای طرح کنشهای موثر مقاومت مدنی برحسب شرایط زمان، مکان، اهداف، امکانات، فرهنگ و مواردی نظیر اینها ضروری است. تمرین پایان این جزوه نیاز جنبش به این عامل را بخوبی نشان میدهد.

اصل دوازدهم) مدیریت و رهبری توانمند: تحقق تمامی یازده اصل قبلی نیازمند رهبرانی توانمند است که آنها نیز به مطالعه و تمرین این جزوه نیاز دارند. حتی خلاقیت که به ظاهر مسئله ای فردی و شخصی است جایی که مدیریت منابع انسانی بخوبی نباشد و رهبران نتوانند بصورت سازمانی و تشکیلاتی با سایر اعضای جنبش ارتباط داشته باشند بروز و ظهور پیدا نخواهد کرد. هر یک از ما وقتی ببینیم که تاکتیک های جنبش از بین تاکتیک هایی که در گروه های کوچک مطالعاتی ما طراحی و پیشنهاد شده انتخاب شده است و یا به ما توصیه می شود که در محیط کار یا محله خودمان تاکتیک های موثر را طراحی و اجرا کنیم تشویق می شویم و برای طراحی های جدید تلاش می کنیم. اما اگر همه چیز به شکل دستوری و از مرکز و بالا باشد خود به خود به سربازانی منفعل و فرمانبردار تبدیل می شویم و نه کنشگرانی فعال و موثر. تحقق اصول پیشین به شرطی میسر است که رهبران بتوانند همانند یک شطرنج باز ماهر بازی های احتمالی حریف را پیش بینی کنند و برای هر بازی حرکت مناسب با آنرا آماده داشته باشند. حتی گاهی باید بتوانند در زمانی بسیار کوتاه مانند شطرنج باز سرعتی تصمیم گرفته و عمل کنند. همه اینها به توانایی های شخصی و شخصیتی (مثل اعتماد به نفس، شجاعت، خویشتن داری، کاریزما)، آموزشهای لازم، تیم مشاوره و نحوه ارتباط رهبر با شبکه جنبش بستگی دارد. یکی از مزایای استراتژی مقاومت مدنی امکان بروز و ظهور توانایی های افراد در حین آموزش، تمرین، طراحی تاکتیک ها، تیم سازی، شبکه سازی و حضور میدانی است. در این فرایند رهبران از پیش شناخته نشده ابتدا در سطح کوچکتر محلی، منطقه ای و صنفی و نظایر اینها شناخته می شوند و از بین همین افراد یا با نظر، پذیرش و حمایت آنها رهبر ملی معرفی و مقبولیت عام پیدا می کند و یا تعدادی از این افراد به کمک هم شورای مدیریت و رهبری را ایجاد می کنند.

چرا باید از استراتژی مقاومت مدنی استفاده کنیم؟

پیش از پاسخ دادن به این سوال ابتدا برخی نقدهای رایج به مقاومت مدنی را بررسی می کنیم

شایعترین نقدها به مقاومت مدنی و پاسخ به آنها با در نظر گرفتن شرایط ایران

۱- سرکوب و خشونت اگر بدون پاسخ متقابل باشد موجب شکست جنبش ها می شود.

پاسخ: یک) مقاومت مدنی رفتاری واکنشی نیست بجای اینکه دنبال عکس العمل باشد دنبال راهی است برای خنثی کردن سرکوب و اثرات سرکوب و مهمتر از آن راهی برای از بین بردن امکان اعمال خشونت و سرکوب.

دو) مقاومت مدنی نه بعنوان یک اصل اخلاقی بلکه بعنوان یک استراتژی مبتنی بر محاسبه عقلانی است. زیرا وقتی با حکومت تا دندان

مسلح، دارای نیروهای نظامی و امنیتی ویژه، حامی و وفادار برای سرکوب، دستگاه تبلیغات یک سویه برای ضروری، موجه و مشروع نشان دادن سرکوب، بی توجه به عوامل بازدارنده خارجی روبرو هستیم و از این طرف فاقد نیروهای رزمی آموزش دیده (چریک) قطعا در این وضعیت، بازنده رقابت نظامی حکومت نیست.

سه) در صورت پیروزی یک جنبش با اعمال خشونت، قطعا این خشونت پس از پیروزی تا زمان تسلیم و تبعیت مردم از گروه های مسلح ادامه خواهد داشت و یا به جنگ داخلی و مداخله خارجی در جنگ منجر خواهد شد. البته این تهدید حتی در شرایط پیروزی با مقاومت مدنی هم وجود دارد اما آموزش و همه گیر شدن تاکتیکهای مقاومت مدنی احتمال آنرا به میزان زیادی کاهش می دهد. حداقل به همین سه دلیل میتوان گفت که عدم اعمال خشونت از جانب مردم نه تنها موجب شکست نمی شود که برعکس بکارگیری استراتژی مقاومت مدنی علاوه بر افزایش احتمال پیروزی جنبش از میزان تهدیدهای جنبش در فردای پیروزی نیز می کاهد.

۲- مقاومت مدنی نشانه ضعف و ناتوانی مردم در مقابله با سرکوب حکومت است

طبق پژوهش های تجربی این موضوع کاملا برعکس است. معمولا معترضان زمانی به خشونت متوسل می شوند که در اوج ضعف قرار دارند و مردم به دلیل ترس یا بی تفاوتی آنها را همراهی نمی کنند و آنها برای جبران این ضعف دست به خشونت میزنند. اما زمانی که مردم احساس قدرت و توانمندی کنند و باور داشته باشند که میتوانند با اتکا به جمعیت بالا، آگاه و آموزش دیده، پایدار، منسجم و متحد به خواسته ها و اهداف خود از خواسته های صنفی و مدنی گرفته تا تغییر رژیم سیاسی دست پیدا کنند استراتژی مقاومت مدنی را پذیرفته و از تاکتیکهای آن استفاده میکنند. یعنی هر جا و هر زمان که شما شاهد پذیرش استراتژی مقاومت مدنی و بکارگیری تاکتیک های آن هستید قطعا معترضان و مطالبه گران در آن دوره و در آن شرایط احساس میکنند که قدرت و توان ایستادن در مقابل سرکوب و بی اثر ساختن آن و تحمیل خواست خود بر حاکمیت را دارند. یعنی مقاومت مدنی نه تنها نشانه ضعف نیست بلکه نشانه احساس قدرت و توانمندی از سوی مردم است.

۳- دولتهای سرکوبگر به راحتی با استفاده از اعمال خشونت و سرکوب و ایجاد ارباب و دسترسی به سیستم های کنترل شهری تاکتیکهای مقاومت مدنی را خنثی و بی اثر میسازند.

این گزاره به مراتب درباره اعمال خشونت و مبارزه مسلحانه بیشتر قابل تایید است. زیرا اولاً) میزان کشتار معترضان و مبارزان در قیام مسلحانه به مراتب بیشتر است. ثانياً) امکان اعدام و اعمال خشونت علیه کسانی که در مبارزه مسلحانه دستگیر میشوند بسیار بیشتر است. ثالثاً) روشهای مبارزه مسلحانه یا اعمال خشونت بر خلاف تاکتیک های مقاومت مدنی بسیار محدود است (تا امروز بیش از ۳۴۶ تاکتیک مقاومت مدنی طراحی شده که شما می توانید با توجه به شرایط، امکانات و خلاقیت فردی تان به این آمار اضافه کنید) در بسیاری از روشهای مقاومت مدنی به شرط حضور و همراهی آگاهانه مردمی که آموزش دیده اند امکان اعمال خشونت و سرکوب از سوی حاکمیت به صفر نزدیک می شود. البته این به معنای راحتی انجام کار نیست ولی امکان سرکوب مقاومت مدنی نسبت به مبارزات خشونت آمیز حتی برای حکومت سرکوبگری مانند ایران اگر نگوییم نشدنی ولی به مراتب سخت تر است.

۴- امکان پیروزی از طریق مقاومت مدنی کمتر است و برای رسیدن به هدف باید زمان زیادی صرف کرد.

طبق آمارهای تجربی هر دو پیش فرض مردود است. از ۱۳۶ جنبش مطالبه گر یا انقلابی در ۱۵۰ سال اخیر ۷۰ درصد جنبشهای مبتنی بر استراتژی مقاومت مدنی به پیروزی رسیده اند اما میزان پیروزی جنبشهای مبتنی بر اعمال خشونت ۳۰ درصد بوده است. درباره طول زمان نیز طبق همین تحقیقات آماری میانگین زمان لازم در جنبشهای متکی بر مبارزه مسلحانه و اعمال روشهای خشونت آمیز (از نقطه

شروع آموزش و تهیه سلاح تا پیروزی) ۹ سال اما همین زمان در انقلابهای متکی بر تاکتیکهای مقاومت مدنی (از روزی که آموزش عمومی براساس متونی مشابه این جزوه شروع میشود تا رسیدن به نقطه هدف) کمتر از ۳ سال است. باید تلاش کنیم مبتنی بر تجارب واقعی پیش فرضهای غلط را از ذهن خودمان و دیگران پاک کنیم.

۵- مقاومت مدنی در کشورهای توسعه نیافته با شکافهای اقتصادی، مذهبی، قومی و جنسیتی امکان پذیر نیست.

معمولا این شکافها در بیشتر جوامع وجود دارد. پژوهش های تجربی نه تنها مویید این نظر نیست بلکه برعکس نشان می دهد که بیش از نیمی از جنبشهای موفق متکی بر مقاومت مدنی در کشورهای توسعه نیافته رخ داده است. شکست جنبش ها به عواملی همچون آموزش ناکافی مردم، ناتوانی رهبران در جذب و ایجاد انسجام، همبستگی و پایداری و کودتای نظامیان پیش از تثبیت حکومت جدید بستگی دارد. شکافهای قید شده بیشتر عامل شکست دولتهایی است که پس از پیروزی جنبش ها روی کار آمدند و رهبران اقشار و گروه های معترض نتوانستند انسجام، همبستگی و همگرایی دوران جنبش را پس از پیروزی در میان اقشار مختلف جامعه حفظ نمایند.

۶- امکان و توان حاکمان بسیار بیشتر از مردم است به همین دلیل با مقاومت مدنی عقب نشینی نمی کنند.

این گزاره درباره توان و امکانات سرکوب و اعمال خشونت حاکمیت در مقابل معترضان درست است اما به هیچ وجه درباره مقاومت مدنی بویژه زمانی که تغییر، خواست اکثریت مردم باشد درست نیست. جمعیت، همبستگی، پایداری و خلاقیت از مهمترین عوامل پیروزی در جنبش های متکی بر مقاومت مدنی است که هیچ حکومتی در مقایسه با اکثریتی بزرگ از این توان و امکانات برخوردار نیست. اگر این عوامل وجود نداشته باشد که اصلا صحبت از مقاومت مدنی نایجا است. اما اگر همه این عوامل وجود داشته باشد عامل تعیین کننده نهایی توان رهبری (سازمان یا شورای مدیریت و رهبری) جنبش است که برنده نهایی را مشخص میکند.

۷- بارها این روشها استفاده شده و به پیروزی منجر نشده است.

اولین نکته ای که باید به آن دقت کنیم این است که هیچ درخت تنومندی با ضربه اول و دوم و حتی دهم و بیستم تبر قطع نمی شود. گاهی نیاز به قطع تک تک ریشه های آن برای فرسوده شدن است و پس از آن نیز حتی اگر درخت خشک شود نیازمند ضربه های پی در پی است تا بالاخره ضربه آخر درخت را بیندازد. احساس ناامیدی در وهله نخست محصول شکستهای اولیه و ناتوانی جنبش در پیشروی و القای این ناتوانی به انحاء مختلف از سوی حاکمیت و حامیان آن است. اما باید بدانیم که ناامیدی اجتماعی به هیچ وجه ماندگار نیست. در صورت افزایش آگاهی و آموزش دائم و خلق تاکتیک های جدید، غیرقابل پیش بینی و غیر قابل کنترل برای حکومت به سرعت میتوان بر ناامیدی غلبه کرد. به زبان ساده تر تاکتیک های مقاومت مدنی اصلا از پیش تعیین شده نیست که بگوییم بارها استفاده کرده ایم و نشد. آنچه موفق نبوده تاکتیک های پیشین با توجه به میزان جمعیت، آگاهی و آموزش در آن دوره است. تمرین های مقاومت مدنی به ما می آموزد که هر لحظه ممکن است تاکتیک جدیدی از سوی اعضای میلیونی جنبش حتی بصورت اعتراضی نمادین خلق شده و بطرز چشمگیری موجب پیشروی جنبش شود. به همین دلیل است که متخصصین مقاومت مدنی بر عنصر آموزش دائمی تاکید دارند. باید بدانیم که پیروزی بر حکومتهای اقتدارگرا و سرکوبگر سریع، آسان و در دسترس نیست. ابتدا آسیب پذیری حکومت آشکار می شود. سپس قدرت کنترل و سلطه حکومت کاهش می یابد. به همین دلیل وحشت زده می شود و اشکارا شروع به تهدید و سرکوب می کند. نارضایتی در میان حامیان حکومت و همدلی پنهان آنها با معترضان بیشتر می شود. در این شرایط اگر معترضان آگاهی کافی درباره مقاومت مدنی داشته باشند و آموزشهای لازم را دیده باشند به هیچ وجه دچار ناامیدی نمی شوند. چون می دانند در صورت مهیا بودن عواملی که پیش تر اشاره شد (جمعیت، همبستگی، پایداری، خلاقیت) پیروزی حتمی با آنهاست.

۸- اگر صبر کنیم این حکومت دچار فروپاشی میشود.

هیچ حکومتی تا امروز بدون موج عظیم مخالفت های داخلی، اقدام نیروهای مسلح به کودتا یا حمله دشمن خارجی دستخوش فروپاشی نشده است و این نظر کاملا مردود است. (همین مسئله درباره دگردیسی و تحول اجتماعی و سیاسی و دستیابی به مطالبات صنفی و مدنی نیز صادق است)

۹- با قطع اینترنت و راه های ارتباطی معترضان شکست میخورند.

اگرچه امروز اینترنت و فضای مجازی ابزار لازم برای ارتباط است اما یکی از ویژگی های تاکتیکیهای مقاومت مدنی ارتباط نزدیک، رو در رو و چهره به چهره است. آموزش گروهی همین جزوه منجر به شکل گیری شبکه وسیعی از روابط بین افراد میشود که اکثریت آنها همدیگر را نمی شناسند اما به واسطه پراکندگی و گستردگی آموزش، شبکه مویرگی وسیعی را در سراسر کشور تشکیل می دهند. قطع اینترنت فقط زمان اوج اعتراضات صورت می گیرد که در این دوره کوتاه جنبش می تواند از همان شبکه وسیع مویرگی برای برقراری ارتباط بهره برداری کند. اگر به این نکته دقت داشته باشیم که تجربه امروز ما با آنچه پس از آموزش و تمرین (این جزوه) اتفاق می افتد بسیار متفاوت است نگرانی مان در این باره کمتر میشود. (ما معتقدیم حتی نباید به هیچ وجه منتظر تحقق وعده اینترنت ماهواره ای کشورهای خارجی نیز باشیم)

۱۰- بدون کمک های خارجی حکومت های اقتدارگرا و سرکوبگر تغییر نمی کنند.

اگر مقصود از کمک خارجی مداخله نظامی است که با مشاهده تجربه دو همسایه نزدیک یعنی عراق و افغانستان نتیجه کاملا روشن است و نیازی به توضیح ندارد. اما اگر مقصود حمایت های مادی و معنوی سازمانهای بین المللی و دولتهای خارجی بویژه در حوزه آموزش و اطلاع رسانی و تلاش برای بازدارندگی یا کاهش قدرت سرکوب حکومت است قطعاً تاثیر مثبت به همراه خواهد داشت. اما شرط لازم برای تحقق آن اتخاذ استراتژی مقاومت مدنی در جنبش است. زیرا در صورت اقدام به خشونت از سوی معترضان، اعمال خشونت و سرکوب از جانب دولتها به بهانه حفظ امنیت از جانب سازمانها و نهادهای حمایتی و سیاسی بین المللی مشروع و توجیه پذیر است و حمایت خارجی چندانی صورت نمی گیرد. اما زمانی که جنبش ها پرتعداد باشند و از پایداری زیادی برخوردار باشند و به هیچ وجه به خشونت متوسل نشوند میزان حمایتهای خارجی از جنبش افزایش می یابد. نکته مهمی که نباید از آن غافل بود حمایتهای مستقیم خارجی (ورود نیروهای مزدور یا نیروهای نیابتی در منطقه یا مانند آنچه ایران در سوریه انجام داد) یا حتی حمایتهای غیر مستقیم از حکومت است (بایکوت خبری جنبش، دادن امتیازهای ویژه اقتصادی یا کمکهای تسلیحاتی، تقویت روابط در زمان اوج اعتراضات به حکومت) در هر جنبشی متناسب با ماهیت و مطالبات آن بایستی به این موارد توجه کرد و برای آن از قبل برنامه داشت.

۱۱- مردم حمایت و همراهی نمی کنند.

در تمامی جنبش ها در مراحل آغازین همیشه تعداد اندکی افراد آگاه و شجاع اعتراض و مخالفت خود را نشان می دهند. اما با گذشت زمان جمعیت معترضان افزایش می یابد. براساس آمار و تجربه جنبش های موفق اگر جمعیت معترضان به ۳ درصد برسد (در کل کشور حدود ۲/۵ میلیون نفر) و همبستگی و پایداری آنها با گذشت زمان کاهش پیدا نکند به سرعت جمعیت همراه و حامی افزایش پیدا می کند. در ضمن باید بدانیم که میزان جمعیت در مرحله اوج جنبش ها بجز روزهای پایانی نیز معمولاً بیشتر از ۱۰ تا ۱۵ درصد نمی شود. نکته مهمی که باید به آن توجه کنیم ارتباط مستقیم بین میزان همراهی مردم با کاهش توان سرکوب است. در این

مرحله موفقیت جنبش به میزان زیادی به آموزش و آگاهی پیشینی وابسته است. هرچقدر افرادی که برای خلق تاکتیک های مقاومت مدنی آموزش دیده اند بیشتر باشد، بالطبع خلق روش های بازدارنده و بی اثرکننده توان سرکوب بیشتر و بدنبال آن همراهی به میزان چشمگیری افزایش خواهد یافت. و برخلاف تصور اولیه شاهد حمایت، همراهی و حضور میلیونی مردم معترض در صحنه خواهیم بود.

۱۲- بدون رهبر پیروز نمی شویم.

وجود رهبر و اتفاقا رهبران اندیشمند که در کنار خود مشاورانی تیزبین و آموزش دیده دارند قطعا برای پیروزی لازم است. در این ارتباط استراتژی مقاومت مدنی از دو ویژگی مهم برخوردار است. یکی امکان شروع و پیشرفت مراحل جنبش بدون نیاز به رهبر در آغاز راه و دیگری بالا آمدن رهبر از دل جنبش و در طی فرایند جنبش است. خواه صدها رهبر بومی، محلی و منطقه ای باشد و خواه معدود رهبران ملی. افرادی که توان آگاهی بخشی، دعوت از مردم، جذب، انسجام بخشی، همبستگی، ایجاد امید، انتقال شجاعت و هدایت معترضان را دارند بعنوان رهبر و راهنما پذیرفته می شوند. شاید فردا یکی از رهبران بومی، منطقه ای و حتی ملی خود شما باشید!

خب! حالا پردازیم به پرسش اصلی "**چرا باید از استراتژی مقاومت مدنی استفاده کنیم؟**" آیا بنظر شما پاسخ به این ۱۲ پرسش انتقادی رایج به مقاومت مدنی چرایی ضرورت استفاده از آنرا تبیین نکرده است؟ بیایید یک بار دیگر دلایل را به اجمال مرور کنیم.

- ۱- امکان پیروزی مقاومت مدنی طبق پژوهشهای جهانی بیش از دو برابر روشهای خشونت آمیز است. ۲- روش مقابله و مبارزه مسلحانه در برابر این حکومت قطعا از پیش محکوم به شکست است. ۳- مقاومت مدنی علاوه بر بالا بردن امکان رسیدن به پیروزی امکان تحقق شرایط مطلوب پس از پیروزی را بالا می برد. درست برخلاف مبارزه مسلحانه که به بازتولید خشونت و تداوم سلطه منجر میشود.
- ۴- این روش با هزینه بسیار کمتر دستاورد بسیار بیشتر و مطمئن تری دارد. به همین دلیل در صورت آموزش و افزایش آگاهی همراهی و مشارکت مردم بسیار بیشتر خواهد بود. ۵- امکان درگیری، هرج و مرج و جنگ داخلی را به شدت کاهش می دهد.
- ۶- امکان مداخله نظامی و بروز جنگ خارجی را کاهش داده و متقابلا امکان حمایت مادی و معنوی دولتهای خارجی و سازمانهای بین المللی را افزایش میدهد. ۷- تکیه بر این استراتژی میتواند افراد توانمند برای رهبری و حتی مدیریت پس از پیروزی (نیروی آلترناتیو و جایگزین) را در طی جنبش معرفی کند و نگرانی در مورد خلأ قدرت در فردای پیروزی را کاهش دهد. ۸- به دلیل متکی بودن این استراتژی به خلق تاکتیک های جدید بخصوص در بخش های کوچک محلی و منطقه ای تاثیر حضور و نقش *هر فرد* در جنبش را آشکار کرده و منجر به کاهش بی تفاوتی و افزایش احساس مسئولیت و درک اهمیت حضور یکایک شهروندان در جنبش می شود.
- ۹- منجر به شکل گیری شبکه مویرگی ارتباطات و کاهش وابستگی به فضای مجازی میشود. ۱۰- با توجه به ضرورت آموزش برای این روش آگاهی کل جامعه را نسبت به موضوع تغییرات اجتماعی و ضرورت مشارکت اجتماعی، انسجام، همبستگی و رعایت انضباط به میزان زیادی افزایش میدهد و در نتیجه این نوع کنشگری آگاهانه و فعال مخاطراتی که جنبش را پس از پیروزی تهدید می کند به میزان زیادی برطرف کرده و کاهش می دهد. ۱۱- در صورت پذیرش این استراتژی از سوی مردم منجر به افزایش توانایی و قدرت ایستادگی در مقابل حکومت و کاهش توان سرکوب می شود. ۱۲- با توجه به شرایط ایران و متاسفانه حرکت سریع کشور در مسیر نابودی در همه حوزه ها از محیط زیست، آموزش، فرهنگ، اخلاق، اقتصاد و صنعت گرفته تا روابط خارجی، امنیت، آزادی، عدالت و از دست دادن سرمایه های مادی و معنوی بویژه مجبور کردن نخبگان علمی و صاحبان سرمایه به مهاجرت، حذف افراد مستعد و توانمند از دایره کارشناسی و مدیریتی کشور، افزایش شدید و پی در پی بحران در حوزه های مختلف که بیانگر و مویذ ناکارآمدی و اصلاح

ناپذیری نظام سیاسی و مدیریتی است، برای نجات کشور و جلوگیری از عقب ماندگی بیشتر در دنیای به سرعت در حال رشد و توسعه امروز و جلوگیری از تخریب های بیشتر و چه بسا جبران ناپذیر آن راهی بجز تغییر و تحول بنیادین در نظام سیاسی و تلاش برای استقرار یک نظام دموکراتیک و شایسته سالار که بتواند ابتدا مانع سقوط و نابودی ایران شود و سپس با کمک نخبگان، کارشناسان و مدیران کارآمد داخلی و کمک گرفتن از اساتید و مشاوران صاحب نظر و باتجربه خارجی مشکلات را به سرعت و یکی پس از دیگری برطرف نماییم. و در ضمن اسیر مشکلاتی همچون ناامنی، هرج و مرج و درگیری داخلی و یا حتی جنگ خارجی نشویم تنها راه مطمئن، کم هزینه و ممکن برای ما تکیه بر استراتژی مقاومت مدنی است. که در صورت تبیین ضرورت آن برای همه مردم، تبلیغ و آگاهی بخشی هرچه بیشتر و آموزش فراگیر (این جزوه یا منابع دیگری که معرفی می شود) و افزایش مهارت در ساخت و بکارگیری تاکتیک های مقاومت مدنی دستیابی به این مهم برای ما میسر و مقدور خواهد شد. در حقیقت برای نجات کشور و مردم و آینده فرزندانمان چاره ای بجز عبور از نظام کنونی نداریم و برای این عبور راه دیگری به غیر از استراتژی مقاومت مدنی نداریم.

بخش دوم

چگونگی ساخت و به کارگیری تاکتیک های مقاومت مدنی

الف) اصول ساخت تاکتیک های مقاومت مدنی

اصول کلی ساخت و بکارگیری تاکتیک ها در همه جا یکسان است. تفاوت در مصادیق و شکل تاکتیک ها ناشی از تفاوت در شرایط محیطی، امکانات، هدف و ماهیت اعتراضات است. مثلا تفاوت های قومی، زبانی، جغرافیایی، مذهبی، نسلی، جنسیتی و یا مطالبه گری صنفی در مقایسه با مطالبه گری حقوق بشری یا سیاسی و یا اهداف اصلاحی در مقایسه با تغییر بنیادین بالطبع تاکتیکهای متفاوتی دارد اما همه آنها در منطق و اصول کلی مشترکند. آنچه در اینجا می خوانید بیشتر ناظر بر تغییر بنیادین رژیم سیاسی است. تنها عاملی که میتواند تا حدودی تاکتیک ها را از نظر اصولی از هم جدا کند، مراحل مختلف جنبش است (شش مرحله شروع، تداوم، اوج گیری، پیروزی، تثبیت و پایان)

تاکتیک های مرحله آغازین و شروع جنبش :

بایستی! معترضین از قبل بدانند این مرحله مانند بدنسازی، تمرین و گرم کردن قبل از مسابقه یا شعارهای شورانگیز پیش از مسابقه دربی است و نه تاکتیک های هنگام مسابقه و درون زمین. بنابراین در پاسخ به سوالات انتقادی یا انکاری مانند " این کارها چه فایده ای دارد؟ با این کارها به نتیجه نمی رسیم و " باید گفت رهبران یا سازمان رهبری باید بدانند معترضان چه تعداد هستند، چقدر منسجم و با انضباط و هماهنگ عمل می کنند، چقدر حرف آنها را می پذیرند و به آنها اعتماد می کنند زیرا اگر این موضوعات بطور دقیق مشخص نشود در مسابقه (مراحل پایداری و اوج جنبش) غافلگیر می شویم و شکست سنگینی خواهیم خورد.

تاکتیک ها در این مرحله بایستی:

۱- **بدون نیاز به خشونت قابل اجرا باشد.** (در صورتی که ایجاد مانع و خسارت موجب آسیب رساندن به جان دیگران و بروز هیجان و تولید خشونت نشود می تواند در ساخت تاکتیک از آن بهره برد. مثلا انسداد خطوط راه آهن و اطلاع رسانی به موقع که فقط موجب اختلال در حرکت شود اما منجر به بروز حادثه و واژگونی و صدمه به سرنشینان و خدمه نشود)

۲- **غیر قابل سرکوب باشد.** تاکتیکهای اعتراضی سریع، نمادین، عدم حضور در محل کار، انجام ندادن آشکار اما غیر قابل تعقیب وظایف شغلی، سردادن شعار در مراکز پرجمعیت با هماهنگی تعداد نفرات اندک و ترک سریع محل و صدها تاکتیک دیگر)

۳- **تا حد ممکن فراگیر و انجامش برای همه امکان پذیر باشد.** مثلا برداشتن حجاب همزمان به مدت یک دقیقه در شلوغترین ساعت تردد در همه خیابانهای کشور. سردادن یک شعار کوتاه یا صدای نامتعارف مثل هوووو یا دست زدن یا گرفتن شست بصورت برعکس در هوا (دیس لایک) همزمان در سراسر کشور و تهیه سریع و در لحظه عکس و فیلم مستند و انتشار در شبکه های مجازی

۴- موجب تضاد و واگرایی و تفرقه نشود. مثلا از سر دادن شعارهای ضد مذهبی، توهین به اعتقادات، بیان نوع حکومت دلخواه و نظایر اینها که موجب تفرقه میشود بایستی پرهیز کرد. قطعا حکومت از هر روشی برای ایجاد تفرقه استفاده میکند و باید زمان آموزش بر این موضوع تاکید کرد.

۵- انگیزه و تمایل به همراهی و پیوستن به جنبش را افزایش دهد. معمولا تاکتیک های مبتنی بر شادی یا فاقد خطر مانند تشویق به رقص در خیابان، روز لبخند، در دست داشتن یک ورقه کوچک سفید بدون نوشته، انتشار سخنرانی ها شامل برنامه های اقتصادی آینده یا حقوق پایمال شده مردم در فضای مجازی، پوشیدن لباسهای هم رنگ مثلا سفید در یک روز خاص و نظایر اینها

۶- تا حد ممکن بیانگر ارتباط، انسجام و پیوستگی مشارکت کنندگان در جنبش باشد. تاکتیکهای کوچک و ساده وقتی همزمان در مدت کوتاه و مشخص در سراسر کشور اجرا شود نشان از شکل گیری شبکه ارتباطی دارد. تمام مثالهای قبل و

۷- با پیش رفتن و گذر زمان ارزشها و آرمان های *مشترک* همه مشارکت کنندگان در جنبش را متجلی سازد. سردادن شعارهایی که بیانگر این ارزشها باشد از روی پشت بامها در شب و در یک ساعت مشخص. معرفی و همسرانی فیلم، کتاب، ترانه، موزیک، سرود، داستانک، طنز، استفاده از نمادهای مشترک برای پروفایل صفحات مجازی در یک بازه زمانی مشخص و

تاکتیک های مرحله تداوم و پایداری جنبش:

در این مرحله به دلیل ترس و نگرانی میزان سرکوب معترضان از سوی حکومت نسبت به دوره قبل افزایش پیدا میکند، با شناخته تر شدن رهبران بویژه رهبران منطقه ای و بومی حکومت تلاش می کند رابطه رهبران را با بدنه جنبش قطع کند. در نتیجه میزان ظهور و بروز کنش های خیابانی نسبت به پایان دوره قبل کاهش پیدا می کند اما بایستی پیامها و تاکیدات رهبران، طومارهای متعدد مشارکت کنندگان، شب نامه ها، دیوار نویسی ها و ... که بیانگر پایداری بر اهداف جنبش است افزایش چشمگیر داشته باشد.

در این مرحله ضمن تداوم تاکتیکهای موثر دوره قبل تاکتیک های جدید بایستی:

۱- عزم راسخ معترضان برای رسیدن به هدف را نشان دهد. مثلا نوشتن شعار ما تا آخر ایستاده ایم در تصاویر پروفایل، نوشتن طومار با امضاهای پر شمار بادرخواست آزادی زندانیان سیاسی. تجمع پر شمار چند هزار نفری در مقابل زندان ها همراه با خانواده زندانیان، افزایش شعار دادن های شبانه از پشت بام، افزایش دیوار نویسی ها، نصب بنر بر روی پل ها در اتوبان ها، توزیع تراکت تصاویر رهبران زندانی یا در تعداد بسیار زیاد در سراسر کشور

۲- موجب آمادگی برای تحمل هزینه از سوی افراد پیشرو شود. (کاهش اثرات منفی سرکوب از طریق کمک رسانی به افراد و خانواده هایی که متحمل هزینه شده اند، افزایش ارتباط و دوستی آشکار با خانواده زندانیان و جانبازگان، تامین هزینه های زندگی از طریق تاسیس صندوق یا حسابهای مشترک توسط افراد معتبر، شناخته شده و این کارها موجب کاهش نگرانی مشارکت کنندگان و مانع کاهش جمعیت معترضان می شود.

۳- افزایش هزینه سرکوب برای حکومت و وارد ساختن خسارت و هزینه متقابل. ارسال تصاویر و ویدئوهای سرکوب ها برای شبکه های ماهواره ای (البته این تاکتیک میتواند با افزایش ترس و کاهش همراهی نتیجه منفی به دنبال داشته باشد. ارسال تصاویر بصورت مستند برای سازمانهای بین المللی. اطلاع رسانی در سطح جهانی بویژه تا حد ممکن تلاش برای حضور در رسانه های کشورهای

دوست و نزدیک به حکومت یا همراه ساختن سازمانهای مردمی در آن کشورها، جلب حمایت سازمانهای بین المللی، افزایش بیش از پیش آگاهی رسانی در جامعه و تلاش برای حفظ همراهان و افزایش آنها، ایجاد اختلال در تمام اموری که اداره و کنترل آن مستقیم یا غیرمستقیم در دست دولت و شهرداری ها است از طریق هک سامانه های دولتی، مسدودسازی خطوط ریلی، از کار انداختن پیاپی دوربین های کنترل شهری و

۴- تلاش برای ریزش حامیان حکومت بویژه در بخشهای نظامی و انتظامی. برقراری ارتباط با کارکنان و والدین، همسر و فرزندان

نیروهای نظامی، انتظامی و امنیتی، ترتیب دادن ملاقات خانواده های زندانیان و کشته شدگان اعتراضات با این افراد و خانواده های آنها، نوشتن بیانیه های تحلیلی و تشویقی و تعهد جمعی بر حفظ امنیت همه جانبه نیروهای نظامی و انتظامی در صورت پیوستن به مردم، جذب چهره های سیاسی سرشناس حامی و همراه حکومت (معترضان نبایستی افراد را صرفاً به دلیل داشتن پست و سمتهای مدیریتی یا نظامی در حکومت از خود دور کنند! بلکه برعکس باید تمام تلاش خود را برای جداسازی این افراد از حکومت در تمامی مراحل جنبش انجام دهند. بایستی توجه داشته باشیم که خسارت جدا کردن هر مدیر و مسئول از حکومت و همراه ساختن با جنبش برای حکومت بسیار بیشتر از خسارتی است که حکومت با زندانی کردن رهبران به جنبش وارد می سازد)

تاکتیک های مرحله اوج گیری جنبش:

در این مرحله جنبش بایستی تمام توان و امکانات خود را بسیج کرده و به میدان بیاورد زیرا متقابلاً حکومت نیز چنین کاری خواهد کرد. بنابراین برای رسیدن پیروزی قدرت جنبش در این مرحله بایستی بیش از قدرت سرکوب حکومت باشد.

در این مرحله ضمن تداوم تاکتیک های موثر در دوره های قبل بایستی:

۱- انسجام، انضباط و همبستگی در بالاترین حد ممکن باشد. حاکمیت در این مرحله به طرق مختلف سعی در ایجاد شکاف بین

معترضین و همچنین بین جمعیت خاموش و معترضین دارد. بیانیه های پی در پی با امضای مشترک رهبران، اجرای تاکتیکهای اعتراضی یک شکل در سراسر کشور، پخش ویدئوهای کوتاه که بیانگر همبستگی باشد (مثلاً افراد از اقوام و مذاهب مختلف در کنار هم و دست در دست هم یک جمله انگیزشی را به زبان های مختلف ادا کنند). سردادن شعارهای کوتاه چند کلمه ای به زبان های مختلف و

۲- همه معترضان از رهبران ملی یا سازمان رهبری بطور یکپارچه و کامل حمایت کنند. اجرای کامل برنامه ها و دستورات رهبران

ملی یا سازمان رهبری

۳- حامیان پیشین حکومت (داخلی و خارجی) بطور آشکار با جنبش اعلام همراهی کنند. مصاحبه و گفتگو با حامیان پیشین

حکومت و رهبران یا سیاستمداران، دانشمندان، نویسندگان و معروف خارجی که تا پیش از این از حامیان و هم پیمانان حکومت بودند و انتشار گسترده گفتگوها در فضای مجازی و شبکه های ماهواره ای

۴- فشارهای داخلی و خارجی بر حکومت به حداکثر برسد. اعتصاب بخشهای مختلف، تظاهرات پراکنده و پی در پی در سراسر

کشور، انجام پی در پی تاکتیک های موثر قبلی، اعلام درخواست اخراج سفرای جمهوری اسلامی از کشورهای خارجی، راهپیمایی و تجمعات گسترده در مقابل پارلمان، سازمان ملل و نهادهای سیاسی و بین المللی در کشورهای خارج با خواست قطع هر نوع همکاری با حکومت و حمایت از معترضان. طرح درخواست بلوکه کردن دارایی های افراد یا نهادهای حکومتی و

۵- ماشین سرکوب حکومت از کار انداخته شود. تبدیل شدن اعتصابات پراکنده به اعتصابات یکپارچه و سراسری و حاضر نشدن در محل کار بخصوص توسط کارکنان حمل و نقل، انرژی، آموزش و پرورش و بازار و تبدیل شدن تجمعات و راهپیمایی های پراکنده به راهپیمایی میلیونی با در دست داشتن پلاکاردهای شعار. (مطمئن باشید پس از طی مراحل قبلی اگر تاکتیک اعتصاب توسط اکثریت کارکنان این بخش ها حداکثر به مدت یک ماه و همزمان تاکتیک راهپیمایی سراسری فقط توسط ۱۰ تا ۱۵ درصد ایرانیان انجام شود، حکومت تسلیم خواهد شد.)

۶- ساختمان های دولتی اشغال شود. این تاکتیک زمانی ضروری است که کارکنان و مدیران ادارات تا پیش از این به جنبش نپیوسته باشند یا از این ساختمان ها بعنوان پایگاه سرکوب و مرکز توزیع سلاح و مهمات استفاده کنند. البته اشغال ساختمان های صدا و سیما، پارلمان، ریاست جمهوری، رهبری، استانداری، فرمانداری، مراکز بسیج، نمایندگی رهبری، مراکز برپایی نماز جمعه و نظایر اینها اتفاق خواهد افتاد. در این شرایط مسئولان حکومتی، متخلفان غیرحکومتی و افراد سودجو و فرصت طلب درصدد تخریب و از بین بردن مدارک و پرونده تخلفات، فساد و جنایت هایی که مرتکب شده اند، دزدی از بانکها، موزه ها، مغازه ها و برخوردارند یا بر اثر هیجان ممکن است عده ای درصدد تخریب یا اعمال خشونت برآیند. که در صورت عدم هوشیاری و برخورد به موقع و سریع معترضان می تواند به نفع حکومت و به ضرر جنبش تمام شود. در صورتیکه آموزش مقاومت مدنی بخوبی صورت گرفته باشد و در طی مراحل جنبش رهبران محلی و منطقه ای تقسیم کار کرده باشند، این اتفاقات به حداقل ممکن کاهش می یابد.

تاکتیک های مرحله پیروزی جنبش: از این مرحله به بعد رهبران جنبش بایستی برنامه های کامل از پیش تنظیم شده داشته باشند و مردم ضمن حفظ روحیه مطالبه گری بایستی حامی دولت انتقالی باشند.

در این مرحله بایستی تاکتیک های جدیدی ساخت که به کمک آنها بتوان:

۱- از کودتای احتمالی جلوگیری کرد. فرماندهان سابق نظامی و انتظامی که در طول جنبش با مردم همراه شدند، مدیران میانی نظامی و انتظامی که کارکنان واحدها مخالف آنها با حکومت و وفاداری آنها به جنبش را تایید کنند، زندانیان سابق که از توانایی و آمادگی لازم برخوردارند و می توانند از جنبش تازه پیروز نگهبانی کنند. در ضمن تداوم حضور مردم در خیابان تا زمانی که رهبران ملی و محلی یا سازمان رهبری اعلام کند بایستی ادامه داشته باشد.

۲- از رهبران جنبش حفاظت کرد. جنبش تازه پیروز بسیار آسیب پذیر است. احتمال آسیب رسانی و ترور رهبران در این مرحله زیاد است.

۳- انسجام، انضباط و همبستگی را پیش از پیش حفظ کرد. یکی دیگر از تهدیدها و آسیب ها اختلاف افکنی میان معترضان است. رهبران فکری و میدانی در این مرحله وظیفه سختی برعهده دارند. آموزش مقاومت مدنی می تواند این آسیب ها را به میزان زیادی کاهش دهد.

تاکتیک های مرحله تثبیت جنبش: در این مرحله بطور طبیعی اختلاف ها خود را نشان می دهد و اگر رهبران قواعد بازی سیاسی و رقابت صحیح را رعایت نکنند امکان ایجاد هرج و مرج، جنگ داخلی و حتی کودتا وجود دارد. اگر فرایند تغییر و تحولات را مانند ساخت یک سازه بزرگ در نظر بگیریم الان بخش تخریب ساختمان و سازه قدیمی بطور نسبی تمام شده و از حالا بایستی بر ساخت

بنای جدید متمرکز شد. البته ارزش ها، آرمان ها و اهداف مشارکت کنندگان در جنبش تقریباً نقشه ساختمان جدید را از پیش طراحی کرده اما هیچ بنایی صرفاً با داشتن نقشه ساخته نمی شود.

در این مرحله ضمن تداوم تاکتیکهای موثر دوره قبل تاکتیک های جدید بایستی:

۱- موجب برقراری امنیت، آرامش و نظم عمومی شود. در سراسر کشور بخصوص در مناطقی که به دلایل گوناگون پتانسیل بی نظمی و درگیری بیشتری دارد افراد آگاه و دلسوز بایستی با ساخت تاکتیکهای مناسب مانع آن شوند. بروز اختلاف و درگیری اگرچه در نهایت به ضرر همه تمام خواهد شد اما بیش از همه گروه های اقلیت که با ایجاد درگیری بدنبال سهم خواهی از قدرت یا دستیابی به مطالبات به حق اما نادیده گرفته شده در طول سالهای اخیر باشند ضرر خواهند کرد.

۲- جلوگیری از تبدیل شدن رقابت به اختلاف و دشمنی. رهبران سیاسی، صنفی، قومی و مذهبی، نویسندگان، اهالی رسانه، فعالان سیاسی و حزبی، اساتید، معلمان و همه کسانی که در بین بخشی از اقشار گوناگون جامعه نفوذ دارند بایستی برای همه کسانی که می خواهند وارد عرصه قدرت و نظام سیاسی در حال شکل گیری شوند در محیط کار، خیابان و یا اماکن بزرگ جهت برپایی تجمع و در رسانه ها برای معرفی، بیان دیدگاه ها، گفتگو و مناظره فرصت آزاد و برابر ایجاد نمایند.

۳- پرهیز بیش از پیش از کاربرد خشونت. همه مردم بویژه کسانی که در طول همه این سال ها خود و بستگانشان آسیب های زیادی متحمل شده اند و همچنین رهبران فکری و میدانی، معلمان، اساتید، هنرمندان، ورزشکاران و همه چهره های محبوب و مردمی بایستی در این مرحله تلاش کنند تا چه در قبال مسئولان حکومت سابق و چه در قبال همراهان دیروز و رقبای امروز بطور کامل از خشونت پرهیز شود تا جایی که استراتژی عدم خشونت به فرهنگ عمومی جامعه تبدیل شود.

۴- تلاش برای عینیت یافتن اهداف آغازین و آرمانهای جنبش و جلوگیری از انحراف. برگزاری جلسات سخنرانی مجازی و حضوری، ساخت و انتشار ویدئوها و پادکست های کوتاه، برپایی جلسات مناظره و گفتگو در دانشگاه ها و پخش از تلویزیون سراسری تاکید کارشناسان، اندیشمندان و اساتید به در نظر گرفتن هرچه بیشتر ارزش های بنیادین همچون آزادی، برابری، مدارا، انسان گرایی و سکولاریسم در قانون گذاری، اجرا، نظارت و سایر امور اجتماعی فارغ از هر قالب و شکل حکومتی که مردم انتخاب کنند.

۵- تلاش برای ایجاد احزاب جدید و تقویت احزاب پیشین. رهبران و فعالان سیاسی تا حد ممکن بایستی از پراکندگی و تعدد احزاب پرهیز کنند. گذشته از احزاب کوچک که حول شکافهای متعدد اجتماعی در تمام نقاط کشور می تواند شکل بگیرد اما برای تحقق نظم و انسجام و تسریع در توسعه تعداد احزاب ملی و فراگیر هر چه کمتر باشد نتیجه بخش تر خواهد بود.

۶- تلاش برای ایجاد نهاد های صنفی و مدنی جدید و تقویت نهادهای صنفی و مدنی پیشین. اصل و اساس توسعه مقدم بر دموکراسی سیاسی بر دموکراسی اجتماعی و مدنی قرار دارد از اینرو توسعه و تقویت جامعه مدنی ضامن بقای دموکراسی است. فعالان مدنی دموکراسی خواه بایستی تلاش کنند تا تمایل به عضویت و همراهی با نهادهای صنفی و مدنی را بیش از عضویت در احزاب سیاسی در جامعه تبلیغ و ترویج نمایند.

تاکتیک های مرحله پایان جنبش: در این مرحله بایستی همه برای بازگشت امور به حالت عادی تلاش کنند. نکته مهم و قابل توجه در این مرحله این است که شاید مردم تصور کنند با تغییر رژیم بایستی مشکلات آنها نیز سریع برطرف شود. در حالیکه برخی از مشکلات اساسی مانند ساختار اقتصاد رانتیر و متکی بر نفت، صنعت فرسوده، بی عدالتی در توزیع منابع و دستمزدها، اصلاح آسیب های زیست محیطی و در کوتاه مدت قابل برطرف شدن نیست. آنچه که مهم است قرار گرفتن نظام مدیریتی کشور در مسیر صحیح رفع مشکلات است. آگاهی بخشی به اقشار مختلف جامعه، صبر و شکیبایی و از خود گذشتگی بایستی از طریق تاکتیک های مختلف به جامعه انتقال داده شود.

در این مرحله ضمن تداوم تاکتیک های موثر دوره قبل تاکتیک های جدید بایستی:

- ۱- **نهادهای مدنی تضعیف شده دوباره تقویت شوند**
- ۲- **احزاب قدیمی تقویت شده و احزاب جدید شروع به تبلیغ و عضوگیری کنند**
- ۳- **برای رسانه های جدید جذب مخاطب کنند**
- ۴- **امور اداری و جریان زندگی عمومی به حالت عادی برگردد**
- ۵- **ترویج اصول و فرهنگ توسعه گرایی در رأس همه برنامه های فرهنگی و اجتماعی قرار بگیرد.**

سه نکته مهم در پایان این قسمت: رعایت این دو نکته از عوامل تضمین موفقیت جنبش و رسیدن به هدف است.

نکته اول: برای شروع اجرایی کردن تاکتیک ها بخصوص بصورت عمومی بایستی ابتدا از طریق ارتباطات مجازی با اقشار مختلف در تمام نقاط کشور از فراگیر شدن آموزش (این جزوه یا منابع نظیر آن) اطلاع پیدا کنیم. زیرا بدون آموزش و آگاهی عمومی لازم تاکتیک های استراتژی مقاومت مدنی موثر نخواهند بود. البته از بخشی از همین تاکتیک ها جهت جلب توجه و اطلاع رسانی و ایجاد انگیزه برای مطالعه و یادگیری میتوان استفاده کرد.

نکته دوم: در تمامی مراحل جنبش حکومت علاوه بر سرکوب سعی میکند با فرستادن افراد نفوذی و آموزش دیده برای تحریک به اعمال خشونت، از بین بردن انسجام و همگرایی، بر هم زدن نظم و ایجاد بی انضباطی و گسترش ناامیدی معترضان را از مسیر صحیح خارج کرده و موجب شکست جنبش مقاومت مدنی شود. برای خنثی کردن و بی اثر ساختن این روش گام اول تاکید مکرر بر این موضوع در هنگام آموزش، گام دوم یادآوری دائم و همگانی این موضوع پیش از شروع اجرای هر تاکتیک، گام سوم بایکوت کردن این افراد (متخلف یا نفوذی) در جمع بخصوص هنگام اجرای برنامه های عمومی بدون نیاز به بحث و درگیری است.

نکته سوم: در تمامی مراحل جنبش بویژه در مرحله پایداری معترضان بایستی تلاش کنند ضمن اجرای کامل تاکتیک ها تا حد ممکن گرفتار زندان و بازداشت نشوند. جابجایی نقش و وظایف افراد هنگام تقسیم کار می تواند به میزان زیادی از این نظر به معترضان کمک کند. در تمام مراحل جنبش سازندگان تاکتیک ها، رابطین بین شهرها، رهبران منطقه ای و محلی تا حد ممکن نبایست شناسایی شوند و یا در صورت شناسایی عمومی بایستی نهایت سعی خود را در پنهان شدن و پنهان ماندن انجام دهند. پیشرفت و پیروزی جنبش بدون تردید به حضور این افراد بستگی دارد. (برای این قسمت حتما از ویدئوهای آموزشی بخش منابع استفاده کنید)

ب) اصول اجرا و بکارگیری تاکتیک ها

پیش از اجرا و بکارگیری تاکتیک ها باید تا حد زیادی بر سر مفید، موثر و قابل اجرا بودن آن به توافق برسیم. ضمن اینکه قطعا در جمع تاکتیک های زیادی پیشنهاد می شود که نه امکان و نه نیازی به پیاده سازی همه آنها است. چه بسا تعداد بیش از حد تاکتیک ها موجب تضعیف انسجام، نظم و همگرایی شود. نکته مهمی که همین جا باید به آن توجه کرد این است که از یکسو هر کس که از توان ساخت تاکتیک برخوردار است باید در گروه برای این کار تلاش کند اما از سوی دیگر هیچ کس نباید انتظار داشته باشد که حتما باید تاکتیک پیشنهادی اش مورد قبول واقع شده و اجرا شود. تمام تاکتیک هایی که پذیرفته و اجرا نمی شوند به همان اندازه تاکتیک های پذیرفته شده و اجرا شده ارزشمندند زیرا اگر همه این تاکتیک ها در کنار هم نبود انتخاب درست و اجماع بر سر تاکتیک موثرتر نیز ممکن نبود. تاکتیک ها فقط متعلق به جنبش مقاومت مدنی هستند و نه افراد. ده ها برابر بیش از آنچه برای ساخت تاکتیک تلاش می کنیم باید برای اجرای تمام و کمال تاکتیک انتخاب شده تلاش کنیم. هدف فقط و فقط پیروزی در جنبش و خروج از شرایط کنونی و قرار دادن قطار حرکت جامعه بر روی ریل و مسیر صحیح پیشرفت و توسعه است و نه هیچ چیز دیگر. حال باید بدانیم چگونه می توانیم موثرترین و بهترین تاکتیک را انتخاب کنیم. برای این کار در اینجا از روش چک لیست نویسی پیتراکرمن استفاده کرده ایم.

چک لیست چیست؟

چک لیست در حقیقت یک پرسشنامه است که برخورداری هر تاکتیک از هشت ویژگی اصلی، موثر و تعیین کننده را از نظر گروه مورد سنجش و ارزیابی قرار میدهد. چهار ویژگی اول برای توانمندسازی معترضین در میدان مبارزه و چهار ویژگی دوم برای هدایت و پیشبرد نتیجه بخش مبارزه.

چهار ویژگی توانمندساز:

۱- **انسجام و همبستگی:** سیاست تفرقه بینداز و حکومت کن شاید قدیمی ترین تاکتیک برای حاکمان از هزاران سال پیش تا امروز بوده است. به همین دلیل مقابله با حکومت ها بویژه حکومت های استبدادی و تمامیت خواه بدون انسجام و همبستگی ممکن نیست. برخورداری از اهداف و آرمانهای مشترک، استراتژی مشترک (در اینجا مقاومت مدنی) و پذیرش رهبر یا رهبران ملی و یا سازمان رهبری سه عاملی است که میتواند موجب انسجام و همبستگی شود. تاکتیک ها نه تنها نباید در تضاد با این سه عامل بلکه بایستی تایید کننده و نشانگر این سه عامل باشد. و هر تاکتیکی که امتیاز بیشتری در این زمینه بیاورد در اولویت انتخاب قرار میگیرد.

۲- **انضباط و خشونت پرهیزی:** تاکتیک ها از یکسو باید متنوع، گوناگونی و غیر تکراری باشند (بخصوص تاکتیک های کم فایده و پرهزینه نبایست تکرار شود) تا امکان پیش بینی و کنترل آن برای سازمان های امنیتی و نظامی از بین برود. اما از سوی دیگر این تنوع و گوناگونی نباید موجب برهم زدن انضباط از بین رفتن تمرکز معترضان یا تحریک آنها برای اعمال خشونت شود. هر تاکتیکی که موجب افزایش نظم، همنوایی، آرامش، امنیت و پرهیز و دوری جستن از خشونت شود از امتیاز بیشتری برخوردار شده و در اولویت انتخاب قرار میگیرد. باید دقت داشته باشیم که انضباط در مقاومت مدنی به شکل پادگانی و فرمانبرداری سلسله مراتبی نیست. انضباط در حقیقت همان رعایت قواعد در انجام تاکتیکی است که در یک گروه انتخاب شده و همه اعضای گروه متعهد به انجام آن

هستند. اتفاقاً استفاده از تاکتیک های متنوع بصورت همزمان در نقاط مختلف شهر یا کشور در مراحل آغازین و میانی (دوره پایداری) ضروری و بسیار اثربخش خواهد بود. یکی از علل شکست جنبش های مقاومت مدنی، ناتوانی آنها در ترتیب و توالی به کارگیری تاکتیک های متنوع بدون خشونت در یک برنامه استراتژیک و منسجم است. رهبران پیش از دوران اوج گیری باید ابتکار عمل را به دست مشارکت کنندگان در جنبش بسپارند. تا هر کس با هر امکان و توانی که دارد به جنبش بپیوندد. همیشه بایستی به خاطر داشته باشیم که توان، شرایط و امکانات افراد در انجام تاکتیک ها متفاوت است

۳- ایجاد حداکثر اختلال با کمترین میزان هزینه و خطر: معترضان علاوه بر اینکه باید بدانند چگونه تاکتیک های مناسب را انتخاب کنند لازم است که بدانند به چه ترتیبی در طول زمان آنها را به اجرا بگذارند. مثلاً همانطور که قبلاً نیز اشاره شد تاکتیک اعتصاب در مرحله آغازین قابل اجرا نیست و هزینه و خطر اقدام به آن بیش از دستاوردهای آن است. به همین شکل هر تاکتیک دیگری اگر در زمان مناسب اجرا شود بیشترین مشکل را برای طرف مقابل و کمترین هزینه ممکن را در طول دوره جنبش برای مبارزان ایجاد خواهد کرد. در نظر نگرفتن این عامل موجب شکست برخی جنبش های مقاومت مدنی در جهان شده است. نکته مهمی که باید در طول جنبش در نظر داشته باشیم این است که توان خطر پذیری و شرایط افراد برای تحمل هزینه بسیار متفاوت است. مثلاً شاید یک نفر حتی طاقت یک روز زندان رفتن را نداشته باشد اما بتواند سهم زیادی در تامین هزینه های مالی و پشتیبانی جنبش داشته باشد. یا مثلاً شاید کارمند برای حضور نیافتن در محل خدمت (اعتصاب) ترجیح بدهد برای همراهی اعتصاب کنندگان از مرخصی استفاده کند. یا یک معلم بجای تحصن در دفتر مدرسه ترجیح بدهد سر کلاس برود و به روشنگری پردازد. چیزی که مهم است این است که تمامی افرادی که حاضرند در جنبش به شکل خشونت پرهیز نقش داشته باشند را جذب کرد و نباید با تحمیل یا اجبار بر دیگران موجب دوری شدن افراد از جنبش شویم. دولت های اقتدارگرا و تمامیت خواه اگرچه به دلیل مداخله در تمامی جنبه های زندگی شهروندان برای آنها ایجاد زحمت و مشکل می کنند اما همین ویژگی باعث می شود تا معترضان بتوانند از تاکتیک های گسترده تری استفاده کنند و در یک لحظه در سطح شهر و کشور نیروهای سرکوبگر با صدها تاکتیک اعتراضی روبرو شوند به گونه ای که کنترل آنها را بر جنبش و و جامعه به شدت دچار ضعف و اختلال کند.

۴- جلب نظر و حمایت نیروهای خارجی: نیروی خارجی یکی از عوامل تعیین کننده و اثربخش در پیروزی یا شکست جنبش های مقاومت مدنی است. تقریباً هیچ جنبش مقاومت مدنی موفق در بیست سال گذشته بدون حمایت خارجی و بین المللی وجود نداشته است. تاکتیک ها هرچه بیشتر بتوانند موجب جلب حمایت خارجی شوند موفق ترند. برای این منظور هنگام انتخاب و اجرای تاکتیک ها بایستی به این نکات بصورت ترکیبی و هم زمان توجه داشت.

الف) در کدام مرحله از جنبش هستیم؟

ب) در هر مرحله به چه کمک هایی نیاز داریم؟

ج) اشخاص، گروه ها، نهادها یا سازمان هایی که می توانند از ما حمایت کنند کدامند؟

د) اشخاص، گروه ها، نهادها یا سازمان هایی که می توانند نظر و حمایت خارجی را بیشتر از دیگران جلب کنند کدامند؟

چهار ویژگی هدایتگر و پیش برنده:

۱- امکان افزایش تعداد و گوناگونی اقشار شرکت کننده در جنبش: تاکتیک ها بایستی بگونه ای انتخاب شوند و به اجرا گذاشته شوند که با گذشت زمان هم بر تعداد و هم بر گوناگونی معترضین افزوده شود. این حالت از یک سو موجب افزایش امید، انگیزه و شجاعت افرادی که برای پیوستن به جنبش تردید دارند میشود و از سوی دیگر دستگاه سرکوب را تضعیف میکند. آموزش و توانایی خلق و انتخاب صحیح تاکتیک با از کار انداختن دستگاه سرکوب، ایجاد انگیزه و امید، از بین بردن ترس، ایجاد احساس امنیت روانی و اخلاقی با حضور در جنبش، افزایش اعتماد به نفس، از بین بردن حس بی تفاوتی، برخورداری از حمایت در صورت متحمل شدن هزینه و از همه مهمتر افزایش آگاهی بر تعداد و گوناگونی حامیان و مشارکت کنندگان خواهد افزود و هیچ سقف یا نقطه توقفی برای آن نباید در نظر گرفت. از این نظر اگر ضعفی وجود دارد در خلق و انتخاب تاکتیک هاست. حتی تداوم توان سرکوب حکومت نیز به ضعف جنبش و اعضای آن بویژه کادر رهبری باز می گردد. نکته بسیار مهمی که باید در نظر داشته باشیم این است که اگر چه بدون حضور آغازگران جنبش هیچ جنبشی شکل نمی گیرد اما برای رسیدن به پیروزی حضور این افراد به هیچ وجه کافی نیست به همین دلیل آغازگران و معترضانی که اکنون در مبارزه فعال هستند از آن دسته حامیان بالقوه و ناراضیانی که در آینده به جنبش می پیوندند اهمیت بیشتری ندارند زیرا هیچ جنبشی بدون کمک و همراهی آخرین افرادی که به جنبش می پیوندند پیروز نمی شود.

۲- کاهش باور به اثربخشی و انگیزه سرکوب: حاکمان مستبد و سرکوبگر خیلی زود و راحت دست از سرکوب نمی کشند اما دویپش فرض رایج و بسیار نادرست میتواند باور به اثربخشی سرکوب در حکومت را بالا ببرد.

یکی اینکه "این حکومت اگر لازم باشد حتی ده میلیون نفر را هم می کشد" پژوهشهای تجربی در ۵۰ سال اخیر نشان می دهد، اگر جنبش های اعتراضی (چه پیروز و چه شکست خورده) با مداخله کشورهای خارجی یا بروز جنگ داخلی مواجه نشود تعداد قربانیان در سرکوبگرترین حکومتها معمولا به یک هزارم جمعیت کشور و یا یک صدم جمعیت معترضان هم نمیرسد.

فرض دیگر اینکه "با حکومت تا زمانی که مثل خودش برخورد نکنی دست از کشتار بر نمی داره" اما همان پژوهش ها نشان می دهد زمان از دست دادن باور به اثربخش بودن سرکوب و از دست دادن انگیزه و توان سرکوب برای خشن ترین و سرکوبگرترین حاکمان هنگام روبرو شدن با جنبش های مقاومت مدنی نسبت به مبارزت مسلحانه و خشونت آمیز ۳۰ درصد کوتاه تر است.

همان پژوهش ها همچنین نشان می دهد تاکتیکهای انتخابی هر قدر بتوانند ۱- افراد بیشتری را به جنبش جذب کنند، ۲- توان خطر

پذیری افراد را بالا ببرند، ۳- اتاق فکر حکومت را سردرگم کنند، ۴- مدیریت کشور را دچار اختلال کنند، ۵- تردید جمعیت

خاکستری جامعه را برای اظهار مخالفت علنی و آشکار با حکومت از بین ببرند، ۶- موجب اعتراض حامیان حکومت به شیوه برخورد

با مخالفان شوند و ۷- میزان سرپیچی از فرمان سرکوب و کشتار مردم را در بین نیروهای نظامی و انتظامی بالا ببرند متناسب با آن

میتوانند باور به اثربخشی سرکوب را کاهش دهند. این هفت ویژگی علاوه بر اینکه باعث کاهش باور به سرکوب در میان مسئولان

حکومتی میشود در واقع یک ابزار اندازه گیری در اختیار رهبران جنبش قرار می دهد تا میزان باور به اثربخشی سرکوب در نظر

مسئولان حکومتی و فرماندهان نظامی را بسنجند. یعنی افزایش میزان این هفت مورد نشانه کاهش باور به اثربخشی و انگیزه سرکوب و

کاهش آن نشانه باور به اثربخش بودن سرکوب در نظر حکومت و برخورداری حکومت از توان سرکوب است.

۳- **توان جداسازی حامیان اصلی و محوری از حکومت:** خیلی بعید بنظر میرسد که رهبر رژیم جمهوری اسلامی مانند محمدرضا پهلوی پیش از حامیانش تسلیم معترضان و مخالفان شود. در اغلب جنبش های مقاومت مدنی جنبش ها پس از جداسازی حامیان اصلی و محوری حکومت به پیروزی رسیده اند. قطعاً جنبش مقاومت مدنی ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست. یکی از تصورات نادرست و رایج درباره حکومت هایی مانند جمهوری اسلامی این است که یکپارچه هستند و حامیانشان حتی اگر نخواهند ناچارند برای همیشه متحد حکومت باقی بمانند. اما این تصور نادرست است. زیرا اتفاقاً حکومت های اقتدارگرای تمامیت خواه و ایدئولوژیک بیش از حکومت های دموکراتیک نیازمند فرمانبرداری همه اقشار جامعه هستند. تصور کنید فقط یک هفته صنف نانوا در کشور اعتصاب کند، چه بلوایی که ایجاد نخواهد شد! قطعاً حامیان سیاسی، نظامی و ایدئولوژیک دیرتر از سایر اقشار جامعه که احتمالاً در طول جنبش به آن خواهند پیوست از حکومت جدا می شوند اما تاکتیک ها بخصوص از اواسط دوران پایداری باید بگونه طراحی و انتخاب شود که هر چه بیشتر موجب اختلاف بین حامیان و همچنین حامیان با حکومت و جداسازی آنها از حکومت شود. یکی از اشتباهات رایج این است که برخی از مخالفان حکومت بر این باورند که هر کسی که روزی در حکومت مسئولیتی داشته است دشمن مردم است. اما این نگاه در جنبش مقاومت مدنی به شدن آسیب زا و مخرب است زیرا موجب ترساندن و نگرانی این افراد برای جداسازی از حکومت میشود. رهبران جنبش حتی اگر بتوانند بایستی از طریق دولتها یا سازمانهای خارجی حامی جنبش کريدوری برای خروج امن از کشور برای افرادی که دستشان به خون مردم آلوده نیست و یا از اموال عمومی نابجا برداشت و استفاده نکرده اند اما به دلیل ترس از حکومت از آن جدا نمی شوند ایجاد نمایند. این تاکتیک حتی اگر بر فرض موجب فرار عده ای مقصر هم بشود باز هم فایده و اثر مثبت آن برای پیروزی جنبش به مراتب بیشتر از اثر منفی آن است. مصاحبه ها و افشاگری های این افراد پس از جدایی تاثیر زیادی در ریزش حامیان حکومت خواهد داشت. تاکتیک های موثر در جداسازی بایستی حداقل یکی از این سه ویژگی را داشته باشند.

۱- **حامیان را دچار تردید شناختی و ارزشی کند:** نشان دهند که این حکومت با ارزشها، آرمان ها و الگوهای مطلوب آنها در تضاد است. این افراد که همان حامیان عقیدتی حکومت کنونی هستند را بایستی مطمئن ساخت که در حکومت بعدی برای تبلیغ و برگزاری آئین های مذهبی و عقیدتی همانند سایر اقشار و گروه ها از فرصت برابر و آزادی کامل برخوردار خواهند بود.

۲- **حامیان را به بازنگری در منافع ترغیب کند:** آنها بایستی بپذیرند که جنبش پیروز خواهد شد و در صورت جدا نشدن از حکومت در این مرحله منافع زیادی را از دست خواهند داد. توجه داشته باشید که جدا شدن حامیان منفعتی از حامیان عقیدتی از اهمیت بیشتری برخوردار است. چون معنی جدا شدن دسته اول یعنی حکومت مشروعیت ندارد اما جدا شدن دسته دوم چون عملکرد این افراد مبتنی بر محاسبه است یعنی در نظر این افراد احتمال سقوط حکومت بسیار بیشتر از دوام آن است.

۳- **ترس و نگرانی حامیان را برای پس از جدایی از بین ببرد:** ترس و ابهام از هزینه های پس از جدایی موجب میشود که حامیان و وابستگان حکومت کنونی تا حد ممکن از آن دفاع کنند و از آن جدا نشوند. درخواست آسیب دیدگان یا خانواده های آسیب دیدگان در رژیم کنونی از رهبران جنبش برای اعلام عفو عمومی این افراد به شرط جدا شدن از حکومت تا زمان مشخص شده، یا درخواست مردم از آسیب دیدگان برای اعلام عفو یا کسب اجازه رهبران جنبش از آسیب دیدگان برای اعلام عفو میتواند موجب کاهش ترس و نگرانی و در نتیجه جدا شدن بخشی از حامیان از حکومت شود.

در نظر داشته باشیم که شرایط و وضعیت از نظر این افراد و خانواده شان بسیار خطرناک و نگران کننده است. از این جهت بایستی برای رسیدن به این تصمیم به آنها فرصت کافی داد. اگرچه ریزش ها معمولاً از اواخر دوران پایداری شروع میشود اما زمینه فکری لازم برای آنها بایستی از آغاز جنبش شروع کرد اما از یک زمانی به بعد که زور آزمایشی جدی و تعیین کننده نتیجه نهایی بین جنبش و حکومت شروع میشود بایستی برای جدا شدن زمان و فرصت تعیین کرد.

۴- توان استقرار دموکراسی پس از پیروزی: همانطور که در مقدمه این جزوه آموزشی عنوان گردید مخاطب این نوشتار کسانی هستند که به این نتیجه رسیده اند که تداوم این شرایط به نابدی ایران منجر میشود و از سوی دیگر حاکمیت حاضر به پذیرش اصلاحات نیست. از اینرو گذار از جمهوری اسلامی را برای بقای ایران ضروری میدانند. این گذار به چهار روش مداخله (جنگ) خارجی، کودتا، مبارزه مسلحانه و مقاومت مدنی امکان پذیر است. این جزوه با هدف اقناع منطقی و آموزش کسانی که خواهان تغییر و تحول بنیادین هستند طراحی شده است تا به آنها بیاموزد که مطمئن ترین روش (در اینجا همان استراتژی) مقاومت مدنی است. یکی از دلایل بسیار مهم اقناع کننده انتخاب این استراتژی ساختار سیاسی است که پس از آن ایجاد میشود. جاناتان پینکنی از پژوهشگران حوزه جنبش های اجتماعی در مطالعاتی که بر روی ۷۸ جنبش مقاومت مدنی انجام داده است، اینگونه اظهار نظر می کند.

" این صرفاً یک داستان آمریکای لاتینی یا آفریقایی یا اروپایی نیست، داستان پدیده ای جهانی است که عمیقاً تأثیرات دگرگون کننده ای داشته است. " پس از تحلیل های آماری، نتیجه گیری کلیدی وی این است که "علاوه بر تأثیر مقاومت مدنی بر افزایش احتمال پیروزی، تأثیر مستقل جنبش های مقاومت مدنی بر دموکراسی اساسی است..... اگر مبارزان گذار را با استراتژی مقاومت مدنی آغاز کنند، احتمال اینکه پس از دوران گذار کشور دموکراتیک شود و یا یک دموکراسی نسبی در آن برقرار شود دو برابر بیشتر از گذار به شیوه های دیگر است. "

ما هم برای گذار از استبداد تلاش می کنیم و هم برای ایجاد یک دموکراسی و حکومت توسعه گرا اما هیچ کس ضمانتی به ما نمی دهد که پس از گذار از یک حکومت دموکراتیک برخوردار گردیم. به همین دلیل تاکتیک های دوران پیروزی، تثبیت، پایان و پس از آن برای استقرار دموکراسی بسیار مهم است. هر اندازه این تاکتیک ها به جای فرد یا جمع محور بودن به سمت نهاد محور شدن حرکت کنند، هر اندازه شروع کنندگان جنبش مقاومت مدنی بجای اشخاص و توده ها، نهادهای مستحکم سیاسی، مدنی، صنفی، حقوق بشری و نظایر اینها باشند در عمل جامعه مدنی تقویت شده و پس از پیروزی نیز همین جامعه مدنی می تواند نگهبان ارزش های دموکراتیکی باشد که بخاطر تحقق آن مبارزه کرده ایم. البته با توجه به تضعیف جامعه مدنی در طول چند دهه گذشته نباید در ابتدا چندان انتظار جامعه مدنی قوی، مستحکم و اثر گذار داشت اما هر چه تاکتیک ها از دوران پیروزی به بعد به سمت ایجاد و تقویت نهادهای مدنی برود احتمال دستیابی ما به دموکراسی افزایش می یابد. ما برای رسیدن به دموکراسی واقعی نیاز به اصلاحات اساسی در ساختار اقتصادی، حقوقی، آموزشی، فرهنگی، خانواده و هستیم. نباید انتظار داشته باشیم که صرفاً با تغییر حکومت بتوانیم جامعه ای برخوردار از دموکراسی داشته باشیم. این بخش نیز همانند دوره های قبل به میزان آگاهی و آموزش لازم برای این دوره بستگی دارد. اگر افراد با این تصور غلط که جنبش تمام شده است به خانه برگردند اولین کسی که در اینجا آسیب خواهد دید همان کودک نوپای دموکراسی است.

بخش سوم

تمرین گروهی چک لیست

تمرین چک لیست دارای پنج مرحله است:

۱- سازماندهی ۲- معرفی ۳- ارزیابی ۴- نوآوری ۵- تعهد

۱- **سازماندهی:** این فاز شامل فعالیتهای آماده سازی است. از جمله انتخاب یک مجری برای جذب مشارکت کنندگان و نیز یافتن مکان مناسبی برای برگزاری جلسه آموزش است. مجری کسی است که قبلا این جزوه را در یک کارگاه مهارت آموزی فرا گرفته و تمرین های آنرا لااقل یک نوبت انجام داده است. این فرد ابتدا باید این جزوه را برای چهار تا پنج نفر که تا حد ممکن با هم تفاوت دارند (مثلا یک دانشجو، یک فعال زنان، یک معلم، یک مغازه دار، یک راننده یا) ارسال کند. البته وجود این تفاوت الزامی نیست ولی در جلسه تمرین به دلیل چالشی که ایجاد میکند کمک زیادی خواهد کرد. سپس از آنها بخواهد بخش اول و دوم و جدول نمونه تاکتیک ها را ظرف مدت کوتاهی مثلا ۳ تا ۴ روز دو مرتبه بخوانند و مستندهایی که در بخش منابع معرفی شده است را تماشا کنند. اگر چه در این جزوه تمام سعی خود را برای ساده نویسی انجام داده ایم اما اگر پس از مطالعه اشکالاتی در حد معنای کلمات و اصطلاحات و جملات وجود دشت از طریق فضای مجازی از مجری پرسند. اما اگر اشکال عمیق تر و مبنایی تر است می توان با گفتگوی خصوصی با مجری یا ابتدای جلسه تمرین مشکل را رفع کرد. آنچه مهم است این است که افراد پیش از شروع این تمرین استراتژی مقاومت مدنی را بعنوان یگانه استراتژی مبارزه پذیرفته باشند.

۲- **معرفی:** نکته اول اینکه نفراتی که در نوبت قبل انتخاب شده اند حتما کسانی هستند که خواهان تغییر و تحول بنیادین و گذار از جمهوری اسلامی هستند (یا هدف مشترک صنفی، حقوق بشری یا دارند). قرار نیست در جلسات آموزشی رویکرد سیاسی کسی را تغییر دهیم یا گفتگویی خارج از محتوای این جزوه داشته باشیم.. با توجه به شرایط ایران بهتر است مجری یا خودش همه افراد را شناسایی و دعوت کند یا به کمک دو نفر که به آنها اطمینان کامل دارد تیم تمرین را کامل کند. مرحله معرفی بخصوص برای جلسات اصلی بعد از تمرین و شروع به کار، جلسه اعتماد سازی بین افراد و نزدیک شدن زبان گفتگو میان آنها است. اگر در مرحله معرفی مشکلی بوجود نیاید کار آغاز میشود. (می توان از افرادی که از قبل با هم آشنایی دارند دعوت کرد)

۳- **ارزیابی:** برای شروع این مرحله آموزش پذیران بایستی بر بخش اول و دوم و جدول پایانی بطور کامل مسلط باشند و هیچ اشکالی در آن نداشته باشند. در غیر اینصورت انجام این تمرین بیهوده است. اگر مطالعه شده اما به خوبی فهم نشده که باید به کمک مجری یا فرد دیگری که مجری با او ارتباط دارد مشکل برطرف شود. اما اگر مطالعه نشده که یعنی فرد انتخابی تعهد کافی نداشته است. چون بایستی اطلاع می داد و مجری فرد دیگری را جایگزین می کرد. بایستی دقت داشته باشیم! این کار تفریح و یا صرفا

آموزش برای افزایش سطح اطلاعات نیست. اگرچه محتوای آن بسیار ساده است، اما با توجه به هدف انتخاب شده در آموزش این جزوه، کاری که شما الان مشغول آن هستید بسیار بسیار جدی است و جای هیچ ملاحظه و اتلاف وقتی برای آن وجود ندارد. در اینجا با فرض تسلط کامل بر دوبخش پیشین، چگونگی انجام تمرین توضیح داده می شود.

۱- برگه چک لیست صفحه ۳۲ که در آن ۸ سوال نوشته شده است را یا رونویسی کنید یا از آن یک پرینت بگیرید. ۲۰ برگه A4 و دو خودکار و دو ماژیک نیمه پهن با رنگهای مختلف همراه داشته باشید. یک تابلو، یا تکه ای یونولیت کوچک یا ... که حدود ۸ تکه کاغذ A5 را بشود کنار هم به آن سنجاق کرد. مجری کار را شروع می کند. و مرحله به مرحله برای انجام تمرین تیم را هدایت میکند.

۲- به غیر از خود او که نباید در تمرین مشارکت کند باقی افراد از هم فاصله گرفته و حدود ۱۵ دقیقه به تنهایی و بدون توجه کامل به دیگری کاغذی که پرینت گرفته شده را امتیاز دهی کنید. ابتدا به سراغ چهار سوال بخش اول (تمرین برای ایجاد توانمندی) بروید! به این صورت که ابتدا هر فرد سوال اول را بخواند و با توجه به اهمیت این سوال و پاسخ آن در ساخت تاکتیک برای پیشبرد جنبش زیر یکی از شماره های ۱ تا ۱۰ خط بکشد. ۱ یعنی این عامل از نظر شما هیچ اهمیتی ندارد (اهمیت بسیار کمی دارد) و ۱۰ یعنی اهمیت خیلی زیادی دارد. معنای باقی اعداد هم که مشخص است. همین کار را برای ۷ سوال بعدی انجام دهید. پس از پایان اگر مایل هستید میتوانید سریع نظر (امتیاز به سوال) خود را تغییر دهید.

۳- حالا نوبت به مقایسه سوالها با یکدیگر رسیده است. ابتدای برای چهار سوال اول (ایجاد توانمندی). بنظر شما پاسخ به کدام سوال در مقایسه با سه سوال دیگر برای پیشبرد جنبش اهمیت بیشتری دارد؟ در این مرحله شما از ۱ تا ۴ به هر سوال امتیاز می دهید. البته در اینجا امتیاز ۱ نشانه بی اهمیتی نیست اما در نگاه شما نسبت به سه سوال دیگر اهمیت و تاثیر گذاری کمتری دارد. سپس سراغ ۴ سوال دوم (هدایت مبارزه) بروید و عینا مانند چهار سوال اول این چهار سوال را با هم مقایسه کنید و از ۱ تا ۴ به آنها امتیاز بدهید. پرسشی که در بین این چهار سوال کمترین اهمیت را دارد امتیاز ۱ و پرسشی که بیشترین اهمیت را دارد امتیاز ۴ میگیرد. در پایان اینجا هم می توانید نظرتان را تغییر دهید اما حداکثر برای این مرحله نیز نباید بیشتر از ۱۵ دقیقه وقت صرف کرد.

۴- حالا آموزش پذیران بایستی کنار هم بنشینند و از سوال اول شروع کنند. اینکه هر کدام از ۱ تا ۱۰ چه امتیازی به سوال داده و یک به یک با هم گفتگو کنند. این گفتگو اگر جلسه ۵ نفره است نباید برای هر سوال بیشتر از ۱۰ دقیقه طول بکشد. سهم هر نفر میانگین ۲ دقیقه. مجری اینجا فقط باید مراقب نظم، وقت و مدیریت جلسه باشد و به هیچ وجه در بحث ها شرکت نکند. به همین ترتیب سوال ۲ بعد ۳ و بعد ۴ تا اینجا در این بخش حدود ۴۰ دقیقه وقت صرف شده است. حالا بحث امتیاز دهی مقایسه ای بین سوال ۱ تا ۴ است. اینکه هر کدام به سوال یک در مقایسه با سه سوال دیگر چه امتیازی داده اند و چرا؟ نفر اول نظرش را میگوید چهار نفر دیگر هر کدام نظرشان را میگویند به همین ترتیب تا سوال آخر و نفر آخر این مرحله نیز برای هر سوال ۵ دقیقه در این بخش نیز حدود ۲۰ دقیقه وقت صرف میشود. عین همین روش برای ۴ سوال دوم انجام می شود که آن هم جمعاً ۶۰ دقیقه وقت می گیرد. مرحله ارزیابی پس از ۱۵۰ دقیقه تمام است. و نوبت به مرحله نوآوری میرسد.

۴- نوآوری

در این مرحله دوباره آموزش پذیران از هم دور میشوند و ۱۲ برگه A4 را نصف میکنند. الان هر کدام ۲۴ برگه A5 در اختیار دارند. ۱- ابتدا سوال ۱ را بخوانید و با فرض قرار داشتن در **مرحله آغازین جنبش** روی یک برگه ۱ تا ۲ تاکتیک اجرایی برای تحقق این

سوال بنویسید و به همین ترتیب روی ۷ برگه دیگر به ترتیب برای سوال ۲ تا ۸ در پایان این مرحله هر فرد بین ۸ تا ۱۶ تاکتیک نوشته است. این مرحله بین ۱۰ تا ۱۵ دقیقه طول میکشد.

۲- دقیقا مانند دور قبل همین کار را برای **مرحله پایداری جنبش** انجام دهید. در پایان این مرحله هم روی ۸ تکه کاغذ به ترتیب برای هر سوال ۱ تا ۲ تاکتیک نوشته آید. این مرحله هم حدود ۱۰ تا ۱۵ دقیقه طول می کشد.

۳- مانند دو دور قبل همین کار را برای **مرحله اوج گیری جنبش** انجام دهید. با صرف ۱۰ تا ۱۵ دقیقه زمان برای این مرحله حداکثر ۴۵ دقیقه و با احتساب مرحله قبل و ۱۵ دقیقه استراحت بین آن حدودا ۲۱۰ دقیقه زمان صرف شده است.

۴- مجری کاغذ پیشنهادها را به ترتیب هر مرحله جمع کرده و روی تابلو نصب میکند. (ابتدا ۸ برگه A5 سوال اول) مجری تاکتیک ها را میخواند و افراد به آن رای می دهند. حداکثر ۳ تاکتیکی که بیشترین رأی را بیاورد برای اجرا انتخاب می شود و روی یک کاغذ A4 یادداشت میکند و به همین ترتیب تا سوال ۸ را انجام می دهیم. در پایان این مرحله حداکثر ۲۴ تاکتیک اجرایی برای **مرحله آغازین جنبش** در اختیار دارید. دقت کنید! شما تا چند ساعت قبل دائم می پرسیدید "چه باید کرد؟" حالا ۲۴ تاکتیک اجرایی در اختیار دارید که باید به فکر آماده کردن امکانات لازم برای اجرای آن باشید. این مرحله با بحثهای احتمالی که موقع رأی گیری ممکن است پیش بیاید حدود ۸۰ دقیقه طول می کشد.

۵- همین کار را برای مراحل **پایداری و اوج جنبش** انجام می دهیم. در پایان هر مرحله حدود ۲۴ تاکتیک اجرایی برای آن مرحله در اختیار داریم. این سه مرحله تقریبا ۲۴۰ دقیقه طول می کشد. از ابتدای شروع به تمرین تا اینجا با احتساب کمی استراحت و پذیرایی مختصر حدود ۸ ساعت طول میکشد.

۶- در اینجا تمرین تمام است برای حفظ امنیت و اطمینان اعضا باید کاغذها در پایان هر جلسه امحاء و تاکتیکها به ذهن سپرده شود. الان هر کس که اعلام آمادگی کند با تایید مجری میتواند جزوه را برای ۴ یا ۵ نفر دیگر ارسال کرده و به همین ترتیب زنجیره و شبکه آموزش را گسترده سازد. با توجه به شرایطی که در آن قرار داریم نباید زمان و فرصت را از دست بدهیم و خیلی زود باید به تعداد قابل پیش بینی در قسمت مقدمه برسیم.

در پایان تمرین متوجه می شوید که فقط در یک جمع ۵ نفره قادر هستید برای هر مرحله حدود ۲۴ پیشنهاد در سطح منطقه یا ملی ارائه کنید. حال اگر از میان آن دو میلیون نفر که جزوه به دستشان رسیده فقط ۴۰ تا ۵۰ هزار نفر پیش قدم شوند برای برگزاری این جلسه و بعد از بین هر گروه ۴ تا ۵ نفره فقط یک نفر آمادگی برگزاری همین جلسه را برای یک گروه دیگر داشته باشد. حدود ۱۰۰ هزار نفر حداقل دو بار و حدود ۴۰۰ هزار نفر حداقل یک بار این جزوه را تا پایان تمرین کرده اند. اگر جلسات حساب شده و مدیریت شده برگزار شود و افراد دائم با پیام های راهنمایی کننده برگزاری جلسات پیش بروند بانک پیشنهادات با تفکیک نسبی و تقریبی محلی، منطقه ای، صنفی، قشری و ملی در اختیار همه ما و رهبران قرار میگیرد که به موقع کم کم وارد فضای مجازی میشود و شبکه ارتباطی مویرگی نامرئی که در آغاز به آن اشاره شد در این مرحله کاملا شکل گرفته است. اگر هر فرد پس از دریافت جزوه مطالعه آنرا آغاز کند و افراد توانمند از هر قشر و گروه و طبقه برای برگزاری کارگاه آموزشی احساس مسئولیت کنند و فوراً اقدامات لازم را انجام دهند، حداکثر ظرف شش ماه با یک پراکندگی مناسب در سراسر کشور به جمعیت لازم برای شروع رسیده ایم. و از اواخر پاییز ۱۴۰۱ کم کم باید منتظر اخبار شروع منطقه ای *جنبش مقاومت مدنی* در شبکه های مجازی باشیم. از روزی که اخبار و

تصویر اولین اجرای تاکتیکها را در فضای مجازی مشاهده کردیم اگر با جدیت، امید و ایمان کامل برای تحقق اهداف و آرمان های مشترکمان (آزادی، برابری، مدارا، انسانگرایی و...) در قالب یک حکومت سکولار- دموکرات و توسعه گرا تلاش کنیم حداکثر دو سال و شاید حتی با توجه به شرایط و بحران های پیش رو کمتر از یکسال دوران گذار را با کمترین هزینه ممکن طی کنیم و شاهد پیروزی جنبش مقاومت مدنی ایرانیان باشیم.

دقت داشته باشید که در زمان شروع جنبش مانند همین مرحله تمرین هر روز در دوره‌های دوستانه و خانوادگی و حتی در محل کار تکرار می شود. اگر آموزش به خوبی و به اندازه لازم صورت گرفته باشد آنوقت به خوبی خواهیم توانست تاکتیک های مناسب و اجرایی براساس شرایط و امکاناتی که از آن برخوردار هستیم را بسازیم و به اجرا در آوریم.

۵- تعهد: این مرحله زمانی که در شرایط واقعی قرار داریم به محض تمام شدن مرحله نوآوری شروع میشود. افراد تیم متعهد میشوند که تمام سعی خود را برای اجرای تاکتیکهای مورد توافق انجام دهند. البته در مرحله آموزش و تمرین نیز افراد می توانند در جمع خودشان متعهد شوند که در مدت معین نفرات معینی را آموزش دهند و با مبانی ساخت تاکتیکهای مقاومت مدنی آشنا سازند.

چک لیست تمرین برای آزادی

ایجاد توانمندی (پرسش‌های ۱ تا ۴)

- رتبه اهمیت ۱ تا ۴
- آیا کمپین مقاومت مدنی مردم را حول آرمان‌ها، رهبران و استراتژی واحد برای پیروزی متحد می‌کند؟
نه ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ بله
 - آیا کمپین مقاومت مدنی ضمن حفظ انضباط بی‌خشونت، گزینه‌های تاکتیکی متنوع را به کار می‌گیرد؟
نه ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ بله
 - آیا کمپین مقاومت مدنی برای ایجاد حداکثر اختلال با حداقل خطر، تاکتیک‌های خود را تنظیم می‌کند؟
نه ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ بله
 - آیا کمپین مقاومت مدنی به دنبال یافتن راه‌هایی برای جلب ارزشمندتر حمایت بیرونی است؟
نه ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ بله

هدایت مبارزه (پرسش‌های ۵ تا ۸)

- رتبه اهمیت ۱ تا ۴
- آیا تعداد و تنوع شهروندانی که با خودکامگی رویارویی دارند احتمالاً افزایش پیدا می‌کند؟
نه ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ بله
 - آیا اعتقاد خودکامه به اثربخشی سرکوب خشونت‌بار کاهش می‌یابد؟
نه ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ بله
 - آیا احتمال ریزش حامیان کلیدی خودکامه افزایش می‌یابد؟
نه ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ بله
 - آیا پس از مبارزه، نظم سیاسی که برقرار می‌شود با ارزش‌های دموکراتیک سازگار خواهد بود؟
نه ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ بله

منابع مطالعه

برخی از کتاب های عمومی پیرامون مقاومت مدنی عبارتند از:

- ۱- آدام رابرتس و تیموتی گارتن اش ، مقاومت مدنی و سیاست قدرت (تجربه کنش بدون خشونت از گاندی تا به امروز)
- ۲- اریکا چنوویت و ماریا استفان، مقاومت مدنی چگونه عمل می کند؟
- ۳- پیتر اکرمین ، چک لیست برای پایان بخشیدن به خودکامگی (چگونه ناراضیان می توانند در قرن بیست و یکم پیروز شوند؟)
- ۴- پیتر اکرمین و جک دو وال، نقش تکامل یابنده مقاومت مدنی در نبرد علیه خودکامگی
- ۵- جین شارپ ، از دیکتاتوری تا دموکراسی: چهارچوبی مفهومی برای آزادی
- ۶- جین شارپ ، سیاست های کنش عدم خشونت
- ۷- جین شارپ ، کاربرد مبارزه بدون خشونت: تمرین قرن بیستم و پتانسیل قرن بیست و یکم
- ۸- دوناتلا دلاپورتا و ماریودیانی ، مقدمه ای بر جنبش های اجتماعی
- ۹- سعید مدنی ، جنبش های اجتماعی (پدید آیی، فراز و فرود)
- ۱۰- مایکل ای بیر، تاکتیک های مقاومت مدنی در سده بیست و یکم
- ۱۱- مری کینگ ، مهاتما گاندی و مارتین لوتر کینگ، قدرت مبارزه عاری از خشونت
- ۱۲- واتسلاف هاول ، قدرت بی قدرتان

برخی از فیلم های آموزشی مستند یا سینمایی پیرامون مقاومت مدنی

- ۱- آموزش مقاومت مدنی محسن سازگارا (۱۰ ویدئو در یوتیوب)
- ۲- امنیت شخصی <https://youtu.be/nAck2SmeUiM>
- ۳- امنیت سایبری ۱ <https://youtu.be/YAiybKnqjA> و
- ۴- امنیت سایبری ۲ <https://youtu.be/T5Y6EEidXKc>
- ۵- امنیت در گرفتن عکس و فیلم <https://youtu.be/kob9Mez22Lo>
- ۶- انقلاب آواز (انقلاب بدون خشونت استونی)
- ۷- انقلاب نارنجی اوکراین (استیو یورک)
- ۸- چائوشسکو، آخرین دیکتاتور (مستند کوتاه)
- ۹- سرنگونی یک دیکتاتور (سینمایی محسن مخملباف)
- ۱۰- قیام مخملی گرجستان (مستند کوتاه)
- ۱۱- من تنها نیستم (انقلاب ارمنستان)
- ۱۲- نیرویی قدرت مندتر (مستند سه قسمتی درباره یک قرن مبارزات خشونت پرهیز)

نمونه هایی از تاکتیک های مقاومت مدنی در جنبش های گوناگون

تاکتیک های مبتنی بر تن و بدن

۱- **اشاره دست یا برخی انگشتان**: توسط یک شخص یا یک گروه که برای انتقال معنای مختلف به کار می رود

۲- **زنجیره انسانی**: بسیاری از افراد دستان یکدیگر را می گیرند تا یک خط طولانی را به عنوان ابزاری برای نشان دادن همبستگی سیاسی شکل دهند.

۳- **سپر انسانی**: استفاده از بدن های انسانی برای ایجاد مانع عبور نظامیان یا شخصیت های سیاسی، دفاع از یک مکان یا شخص، آمادگی برای مرگ یا

۴- **رقص**: اجرا یا شرکت در گونه ای از رقص برای نشان دادن ناخوشنودی، مقاومت یا مخالفت. میتواند هم در تجمعات انبوه که امکان سرکوب وجود ندارد صورت بگیرد و هم بصورت سریع و همزمان در نقاط از قبل تعیین شده در سراسر کشور برای همراه سازی مردم و پراکنده شدن سریع

۵- **در آغوش گرفتن و بوسیدن**: این تاکتیک هم گویای پیام صلح و دوستی است و هم در جوامعی نظیر ایران که این عمل در خیابان متداول نیست میتواند نوعی مخالفت یا مقاومت در برابر استبداد باشد. بخصوص در مقابل صفوف نظامیان آماده سرکوب

۶- **پرفورمنس**: نوعی نمایش هنرمندانه و خلاقانه به کمک بدن و ابزارهای از پیش آماده شده برای بیان وجود سختی ها و مشکلاتی که شاید در حالت عادی کمتر توجه ما را جلب کند. میتواند فردی یا جمعی و یا یک پرفورمنس واحد در سراسر کشور و یا در هر بخش و منطقه بر حسب فرهنگ و مشکلات متفاوت باشد. (این تاکتیک بسیار خلاقانه و بسیار بر اندیشه و احساس موثر است)

۷- **زانو زدن، تعظیم کردن یا سجده کردن**: در اماکن نامناسب یا هنگامی که از نگاه اجتماعی انجام آن نامناسب است. (مثلا بصورت جمعی مقابل توالی های عمومی، صندوق صدقات، بانکها، سطل زباله و به نشانه ایجاد زجر و رنج و بردگی و استیصال برای مردم)

۸- **اعتصاب غذا**: معمولا داخل زندان ها بصورت فردی یا چند نفری به دلیل بی توجهی به حقوق زندانی انجام می شود. اما همین تاکتیک اگر مثلا توسط تمام اعضای یک بند بصورت همزمان یا توسط چهره های معروف و سرشناس همراه با بست نشینی و تحصن انجام شود روش موثری برای دستیابی به برخی مطالبات است. اعتصاب غذا می تواند بصورت کوتاه مدت و زنجیره ای باشد.

۹- **عریان شدن**: عریان شدن کامل در حال حاضر در ایران برای بیان اعتراضات مناسب نیست و می تواند تاثیر منفی داشته باشد. البته در آوردن بخشی از لباس مثل روسری، پیراهن یا نیمه عریان شدن می تواند با توجه به نوع مطالبات و اعتراضات موثر واقع شود.

۱۰- **تراشیدن یا بلند کردن نامتعارف مو**: تراشیدن موی سر و صورت و مژه و ابرو یا بالعکس بلند کردن موی سر و صورت بصورت نامتعارف بصورت فردی یا جمعی. تاثیر این تاکتیک زمانی است که توسط افراد خاص یا بصورت بسیار وسیع انجام شود.

تاکتیک های مبتنی بر حرکات جمعی و گروهی

۱۱- **تجمع، تحصن و بست نشینی**: این تاکتیک می تواند در محل کار، مقابل ساختمان های خاص مثل مجلس، وزارت خانه، دادگاه، زندان یا در اماکن مذهبی مثل مساجد مرکزی و معروف شهرها و زیارتگاه ها یا در داخل یا بیرون منزل اشخاص به منظور حمایت یا مخالفت با آن فرد یا ... مورد استفاده قرار بگیرد.

۱۲- **پیاده روی یا دوچرخه سواری جمعی و نمادین:** پیمودن یک مسیر طولانی با هدف افزایش آگاهی عمومی و یا نشان دادن حمایت یا مخالفت با یک قانون، شخص یا... انتخاب مسیر بسیار مهم است باید برای همگان قابل مشاهده است و در صورت امکان در بخشی از مسیر قابل همراهی باشد.

۱۳- **راهپیمایی:** گروهی از افراد که هم زمان در یک مسیر کوتاه و برای مدت کوتاه و مشخص برای بیان اعتراض یا دادخواست حرکت میکنند. راهپیمایی میتواند توأم با سکوت یا سردادن شعار و در سطح یک محله یا در سطح جهانی برگزار شود. راهپیمایی ها و تجمعات اگر در یک روز معین و جهانی باشد و بتوان چهره های معروف علمی، هنری، ورزشی، سیاسی یا جهانی را همراه ساخت قطعاً اثرگذاری بیشتری خواهد داشت.

۱۴- **رژه:** این تاکتیک مانند راهپیمایی است اما برای بیان یک خواسته یا اعتراض نیست بلکه برای نشان دادن قدرت، انسجام، انضباط و همبستگی، یا حرکتی نمادینی برای نشان دادن پایان دوران پیشین و پیروزی است. نباید مثل نظامی ها خیلی دقیق باشد. فقط دست در دست هم، حرکت منظم دست و پا و همراه با یک سرود حماسی

۱۵- **تبدیل مراسم سنتی، مذهبی یا سیاسی به کمپین های اعتراضی:** این تاکتیک بخصوص در شهرستان ها و در میان اقوام فرصت های زیادی برای تجمع ایجاد می کند. در سطح ملی نیز در مراسمی نظیر چهارشنبه سوری، سیزده به در، شبهای احیاء ماه رمضان، ایام محرم و قابل انجام است.

۱۶- **شعارهای شبانه از پشت بام یا پنجره منازل:** این تاکتیک در مرحله آغازین برای بروز و ظهور خارجی اعتراضات و کاستن از ترس مردم و بخصوص برای مرحله پایداری زمانی که سرکوب موجب کاهش حرکت های میدانی و خیابانی می شود و معترضان بایستی جمعیت خود را افزایش دهند بسیار موثر است.

تاکتیک های مبتنی بر حرکات نمادین و سمبلیک

۱۷- **استفاده از لباس های محلی:** این تاکتیک برای اعتراض به تبعیض های قومی میتواند موثر باشد. بویژه مثلا اگر توسط معلمان یا کارمندان زن در شهرستان ها و یا حتی سایر شهرها غیر از زادگاهشان باشد. این تاکتیک هر چقدر پرتعداد، همزمان و توأم با پایداری باشد موثرتر واقع می شود.

۱۸- **تشیع جنازه یا تدفین های نمادین:** این تاکتیک اگر به موقع و به نحوی که از نظر فرهنگی چه در سطح بومی یا ملی مورد پذیرش باشد میتواند تاثیر زیادی داشته باشد. مثلا تشیع جنازه و تدفین نمادین دریاچه ارومیه یا جنگل های بلوط یا تدفین جمهوری اسلامی یا بی عدالتی یا این تاکتیک باید دقیق و گویا صورت پذیرد.

۱۹- **نمایش مرگ یا کشته شدن:** این تاکتیک هم می تواند توسط چند نفر در محیط سر بسته و در قالب نمایش انجام شود و هم با جمعیت زیاد در خیابان برای تحریک مردمی که هنوز برای ورود به جنبش مقاومت مدنی تردید دارند.

۲۰- **برپایی مراسم برای احترام به جانباختگان:** اعدامهای سال ۶۷، کشته شدگان ۸۸، ۹۶، ۹۸ و حتی شهدای جنگ ایران و عراق

۲۱- **خواندن سرودها و ترانه هایی که معنی اعتراضی دارد:** در زمان معین در شب حتی از کنار پنجره منازل یا در خیابان یا پخش صوت از سیستم های صوتی داخل اتومبیل ها، خواندن در کلاس های دانشگاه و مدرسه یا ابتدا و انتهای سمینارهای رسمی یا آنچه مهم است همزمانی و گستردگی این عمل است.

۲۲- **برگزاری نمایش های آئینی چون سوگ سیاوش:** حتی با گروه های تئاتر دانش آموزشی هم امکان پذیر است. انتشار ویدئو این تئاتر در فضای مجازی

۲۳- **برگزاری دادگاه های نمایشی:** شخصیت های واقعی که در طول این سالها آشکارا جنایت کرده اند را میتوان در قالب یک نمایشنامه رادیویی محاکمه کرد و فایل آنرا منتشر کرد.

۲۴- **پوشیدن لباس با رنگ یکسان:** همه معترضان بدون هیچ تجمع و راهپیمایی در یک روز خاص در هفته مثلا (لباس سفید روزهای شنبه هر هفته تا پیروزی)

۲۵- **هدیه دادن یا گل دادن به پلیس و ارتشی ها یا جشن گرفتن عمومی در روز ارتش و پلیس:** این کار تاثیر زیادی در ایجاد ریزش یا نافرمانی نیروهای مسلح بویژه سربازان و نیروهای کادری دارد.

تاکتیک های مبتنی بر انصراف

۲۶- **پس فرستادن جوایز و امتیازهای دریافتی از حکومت:** جوایز هنرمندان، نویسندگان، سال، چهره های ماندگار، معلم نمونه، استاد نمونه، کارگر نمونه بویژه اگر از سوی کسانی مانند خانواده شهدا و جانبازان جنگ و یا در آوردن لباس روحانیون باشد اثرگذارتر است.

۲۷- **رفتن به یک مجمع و ترک گروهی:** مثلا دعوت دانشجویان از مسئولین برای سخنرانی و بعد از اینکه دانشجویان حرفهای خودشان را زدند هنگام شروع سخنرانی مسئول دعوت شده همه در یک لحظه سالن را ترک کنند

۲۸- **پشت کردن به سخنران:** مثل پشت کردن کشاورزان در نماز جمعه به تریبون همراه با شعار پشت به دشمن رو به میهن

۲۹- **استعفاهای دسته جمعی و پرتعداد:** اجرای این تاکتیک در مرحله پایداری جنبش در ادارات مختلف مثل آموزش و پرورش، دانشگاه ها، مدیران دولتی، کارمندان وزارتخانه ها و... اگر بصورت زنجیره ای پرتعداد و پرتکرار باشد می تواند موجب ایجاد انگیزه در کارمندان، کارمندان و مدیرانی که هنوز با جنبش همراه نشده اند گردد. این تاکتیک بخصوص در اعتراضات صنفی بسیار اثرگذار است.

تاکتیک های مبتنی بر فشار بر افراد و سازمان ها

۳۰- **فشار بر مسئولان سیاسی و دولتی بویژه در شهرستان ها:** مثلا طرح پرسش از چرایی سرکوب و زندان معلمان، کارگران، زنان، کشاورزان، دانشجویان، معترضان به بی آبی و... از نمایندگان محلی یا ائمه جمعه استانداران، فرمانداران و مدیران منطقه ای همراه با ضبط و انتشار پاسخ ها

۳۱- **فشار بر شخصیت های مذهبی:** طرح پرسش از مراجع دینی، اساتید سرشناس حوزه، رهبران دینی سایر ادیان، سخنرانان معروف مذهبی، حتی شخصیت های بزرگ مذهبی در جهان مثل سیستانی در نجف یا پاپ در واتیکان در برابر جنایات حکومت ایران

۳۲- **فشار بر هنرمندان، ورزشکاران یا اهالی فرهنگ بی طرف یا همسو با رژیم:** طرح پرسش از این افراد در مقابل دوربین

۳۳- **فشار بر شخصیت های معروف علمی:** طرح پرسش بخصوص از دانشمندان، اساتید دانشگاه، پزشکان، مهندسان، حقوقدانان و سایر پژوهشگرانی که در پروژه های نظامی یا امنیتی با رژیم همکاری می کنند یا افراد مطلع اما خاموش هستند.

۳۴- **فشار بر پلیس و نیروهای جوان شبه نظامی سرکوب:** گفتگوی جمعی در خیابان همراه ضبط تصویر درباره اینکه واقعا چرا سرکوب میکنند؟ کدام بخش از خواسته مردم نابجاست؟ خانواده های آنها در چه شرایطی هستند؟ آیا نگران فردای ایران و فرزندانشان نیستند؟ آیا نگران سقوط، پسرفت، فروپاشی و نابودی ایران نیستند؟

۳۵- **خالی کردن حسابهای بانکی و عدم پرداخت اقساط:** این تاکتیک وقتی هم زمان توسط چند صد هزار سپرده گذار انجام شود ظرف چند روز بانکها و سیستم پولی کشور دچار اختلال میشود.

۳۶- رفتن دانشجویان و دانش آموزان به کلاس: حدود ۱۰ میلیون دانشجو و دانش آموز دبیرستانی اگر به دانشگاه و مدرسه بروند اما حاضر به رفتن سر کلاس نشوند و در محیط دانشگاه و مدرسه اقدام به سردادن شعار، تحصن و یا راهپیمایی کنند هیچ قدرتی قادر به مقابله با آنها نیست. این روش حتما بایستی با آگاه سازی دائم و روزانه انجام شود. تا مدیران یا افراد نظامی و شبه نظامی که بصورت غیرقانونی و برای ارباب و فریب وارد مدارس یا دانشگاه ها می شوند، نتوانند بازدارنده باشند.

تاکتیک های مبتنی بر انواع هنر

۳۷- گسترش اجرای موسیقی های اعتراضی یا ممنوعه در خیابان: این کار بایستی همراه با حمایت گسترده مردم باشد تا این افراد تاجای ممکن دچار مشکل نشوند.

۳۸- کاریکاتور یا کاریکلماتور، طنز: مردم میتوانند کارهای هنرمندان خلاق در این زمینه را روی کاغذ پرینت گرفته به شیشه اتومبیل یا منازل چسبانده یا در راهپیمایی ها همراه داشته باشند و یا بصورت تراکت در اماکن شلوغ بسرعت توزیع کرده و از محیط دور شوند. این کارها باید دربرگیرنده آرمان ها و اهداف جنبش و مخالفت با شرایط و رژیم کنونی باشند. در حال حاضر نیز امکان انجام کارهای از این دست زیاد است باید در انتشار آنها بکوشیم.

۳۹- ساختن و زدن استیکر و شکلک به صورت: این تاکتیک ها حتی توسط یک دانشجو، معلم، استاد در کلاس درس هم می تواند انجام شود و همین اقدام یک نفره یا در محدوده یک کلاس اثر و پیامدش کل کشور را فرا میگیرد. (یک بار دیگر اینجا تاکید می کنم. از روز آغاز تا پایان هر روز باید تاکتیک ها طبق اصول و قواعدی که در فصل قبل شرح داده شد با تنوع اجرا شوند و کسی نباید منتظر دستور از مرکز باشد. مگر در دوره اوج که تاکتیک ها بیشتر جنبه فراگیر و ملی پیدا میکنند).

۴۰- نمایشگاه عکس یا نقاشی در فضای مجازی و اگر شد در کنار خیابان: این تکنیک حداقل با سه هدف میتواند انجام شود.

نشان دادن مشکلات و فساد و جنایتهای انجام شده تا امروز، تصویر سازی برای فردای پیروزی، نشان دادن جلوه های انسجام و همبستگی در جنبش. این تاکتیک در پیشبرد جنبش و ایجاد انگیزه و امید بسیار موثر است. دانشجویان هنر، گرافیک، جوانان خوش ذوق و آشنا به کامپوتر و نرم افزارها و اپلیکیشن ها به میزان زیادی می توانند خالق این تاکتیک ها باشند.

۴۱- نمایش های کوتاه طنز و کمیک: این کارها مدتهاست در فضاهای مجازی در قالب ویدئوهای کوتاه وجود دارد اما بایستی با توجه به ارزشها، آرمانها و اهداف جنبش در مسیر مطالبات جنبش قرار بگیرند. تاثیر این کارها بخصوص برای دوران آغاز و پایداری بسیار زیاد است. هنرمندان این عرصه را باید با جنبش همراه ساخت. امیدوارم این جزوه خیلی زود به دست این عزیزان هم برسد

۴۲- سرودن شعر نو و کلاسیک و ساخت سرودهای حماسی از سوی هنرمندان مختلف به زبان های مختلف: شعر و ترانه و سرود بخصوص وقتی پذیرش عمومی پیدا کند با توجه به اینکه ذهن و عواطف مخاطب را درگیر می کند در ایجاد انسجام و همبستگی و ایجاد همان شبکه ارتباطی مویرگی و ناپیدا تاثیر فوق العاده زیادی دارد

۴۳- رقص های محلی، کلاسیک، ساختار شکن و اعتراضی: اگر چه به رقص در بخش تاکتیک مبتنی بر بدن اشاره شد اما در اینجا رقص معنای دیگری دارد. بخصوص رقصهای محلی که نشانگر انسجام، انضباط، همبستگی، شجاعت و رزم آوری است. رقصهای ساختار شکن که توسط هنرمندان شجاع در خیابان قابل اجرا باشد و توسط هزاران نفر حمایت و از هنرمند حفاظت شود. مقاومت مدنی بدون زبان هنر اگر نگویم ناشدنی اما عبوس و خشک و بی روح است.

تاکتیک های مبتنی بر ایجاد هزینه و آسیب

۴۴- **کم کاری یا بد کار کردن اعتراضی:** با این کار با ایجاد اختلال در کار موجب نارضایتی خریداران کار و خدمات از کارفرما میشوند. معمولاً در اعتراضات صنفی بیشتر تاثیر دارد.

۴۵- **خرابکاری در خط تولید:** کارگران و مهندسان می توانند اگر هنوز وقت اعتصاب نرسیده یا همه پرسنل آمادگی و آگاهی لازم را ندارند بگونه ای موجب خرابی و اختلال در خط تولید شوند که موجب هر چه بیشتر از کار افتادن کارخانه شود. این خرابکاری میتواند تکرار شود و افراد پیشرو از این فرصت استفاده کرده و کارگران و سایر پرسنل را آماده اعتصاب کنند. معمولاً این تاکتیکها از میانه دوره پایداری به بعد و بخصوص در دوران اوج گیری جنبش موثرند.

۴۶- **اختلال در مسیر توزیع و حل و نقل:** اختلال در برنامه از پیش تنظیم و عنوان شده وسایل نقلیه که مسافر و کالا جابجا می کنند موجب نارضایتی می شود. این کار هم بصورت نرم افزاری و هم فیزیکی و هم اعتصاب پرسنل امکان پذیر است.

۴۷- **اعتصاب منطقه ای و سراسری:** این تاکتیک اگرچه ممکن است موجب اختلال در زندگی روزمره مردم شود اما در صورت اطلاع رسانی قبلی و آگاه ساختن مردم و جلب همراهی آنها موجب فشار بر حکومت می شود. موثرترین و کم خطرترین تاکتیک اعتراضی اعتصاب سراسری است.

۴۸- **خرابکاری در وسایل نقلیه نیروهای نظامی و انتظامی:** این تاکتیک توسط سربازان و نیروهای کادر می تواند برای تضعیف ماشین سرکوب استفاده شود. این تاکتیک می تواند حتی پیش از نافرمانی و جداسدن از نیروهای نظامی و پیوستن به مردم انجام شود. تاثیر گذاری این تاکتیک اگر با ضبط تصویر و ارسال در شبکه های مجازی باشد چند برابر می شود.

۴۹- **افشای اسرار نظامی و برنامه های سرکوب:** این تاکتیک به شدت موجب تقویت روحیه معترضان و مبارزان و تخریب روحیه سرکوبگران میشود. در سطح ملی می تواند در اختیار رهبران ملی و در سطح منطقه ای در اختیار رهبران بومی و منطقه ای قرار بگیرد.

۵۰- **از کار انداختن و تخریب دوربین های پلیس، شهرداری و امنیتی فروشگاه ها:** هک و تخریب نرم افزاری نیاز به متخصصین شبکه دارد اما افراد از بیرون و بصورت فیزیکی با صورت بسته میتوانند با یک قرار قبلی با روشی برق آسا و سریع یا در میان جمعیت زیاد تمامی دوربین های امنیتی و پلیسی که امکان تصویر برداری از معترضین را دارد بشکنند و کار بی اندازند. این تاکتیک می تواند به دفعات و بصورت هماهنگو برنامه ریزی شده انجام شود.

۵۱- **از کار انداختن رادیو و تلویزیون ملی و استانی تا زمانی که در اختیار حکومت است:** این تاکتیک می تواند بوسیله انفجار پایه آنتن ها توسط مردم یا تخریب و از کار انداختن تخصصی توسط تکنسین ها، مهندسان و پرسنل صدا و سیما انجام شود. این تاکتیک علاوه بر نشان دادن آسیب پذیری حکومت و بالا بردن روحیه معترضان امکان پخش اخبار دروغ و تخریبی و تحریک حامیان حکومت علیه معترضان را کاهش می دهد. اختلال در رسانه ملی و استانی تقریباً نشانه نزدیک بودن شکست حکومت است.

۵۲- **از کار انداختن یا اختلال در خطوط ارتباطی و تماس نیروهای سرکوب:** این تاکتیک هم توسط نیروهای درون سازمان و هم از سوی متخصصین و نجبگان از بیرون سازمان ممکن و قابل اجرا است.

۵۳- **تخریب و از بین بردن نمادهای حکومتی:** پاره کردن و آتش زدن بنرهای تبلیغاتی، از بین بردن نقاشی ها یا مجسمه ها و تندیس ها و سردیس هایی که جنبه هنری و سرمایه ملی ندارد. رنگ پاشیدن بر تابلوی اسامی خیابان ها و همه اماکنی که اسامی آنها نمادی از حکومت است و تغییر اسامی و بایستی هنگام آموزش توصیه کرد که در اجرای این تاکتیک به هیچ وجه نباید به کسی آسیب وارد شود و یا اینکه به باورهای مذهبی یا شخصیت های مورد احترام جامعه (شهادای جنگ) اهانت شود.

۵۴- بر هم زدن تجمعات و مراسم های حکومتی: حکومت در زمان شروع جنبش های سراسری حتما سعی می کند حامیان خود را به میدان بیاورد تا نشان دهد از حمایت مردمی برخوردار است. بر هم زدن این مراسم ها مانند نماز جمعه، راهپیمایی ها و تجمعات از سوی معترضان می تواند بازتاب داخلی و خارجی گسترده ای داشته باشد. البته اشکالی که در این تاکتیک وجود دارد امکان بروز و ظهور خشونت و حتی خود زنی و کشته سازی از سوی حکومت است که به همین دلیل اگر امکان ممانعت از این عکس العمل حکومت نیست نبایستی از این تاکتیک استفاده کرد.

۵۵- افشاگری های مستند: افشای فسادهای مالی و اخلاقی، اسناد فرامین کشتار و سرکوب، افشای چهره های امنیتی محلی، منطقه ای و شغلی در ریزش و جداسازی حامیان حکومت و کاهش تردید در جمعیت خاکستری بسیار موثر است.

تاکتیک های مبتنی بر ایجاد کمک به معترضان

۵۶- وصل کردن برق، تلفن، اینترنت و قطع پارازیت های ماهواره: اجرای این تاکتیک ولو برای مدت کوتاه بیش از فراهم شدن امکان ارسال و دریافت اخبار و اطلاعات در این است که نشان می دهد در این نهادها حامیان مردم و مخالفان دولت حضور دارند. این موضوع موجب افزایش روحیه و امید در معترضان و تخریب روحیه سرکوبگران می شود.

۵۷- از بین بردن یا پنهان کردن پرونده های زندانیان سیاسی و امنیتی مخالف رژیم و آزاد کردن بازداشت شدگان خیابانی: این تاکتیک معمولا زمانی ممکن است که پرسنل قضایی یا انتظامی تصمیم نهایی خود را برای پیوستن به مردم گرفته اند و با این کار موجب تقویت روحیه معترضان و تضعیف دستگاه سرکوب می شوند.

۵۸- ایجاد مسیر ارتباطی اطلاع رسانی در صورت قطع اینترنت: این تاکتیک توسط سازماندهی راننده های درون شهری و بین شهری، خطی، اتوبوس، تقسیم کار برای اطلاع رسانی بین شهرهای نزدیک، شناسایی روستاهای مرزی دارای اینترنت برای ارسال اخبار توسط اهالی و افراد بومی، ارسال اخبار و تصاویر مستند برای شبکه های ماهواره ای توسط خلبان ها قابل اجرا است.

۵۹- انسداد مسیر حرکت نیروهای نظامی: اگر پرسنل خدمات شهری شهرداری و آتش نشانی در این تاکتیک با معترضان همراه شوند موجب افزایش انگیزه و امید به پیروزی در معترضان می شود. البته این کار با ماشین های سنگین و نیمه سنگین و اتوبوسهای شخصی نیز ممکن است. اما آتش زدن لاستیک یا سطل زباله نمی تواند مسیر وسایل نقلیه نیروهای نظامی را مسدود کند.

۶۰- ایجاد مکان جان پناه: باز گذاشتن درب منازل، مغازه ها، پاساژها، پارکینگهای عمومی در مناطقی که تظاهرات و درگیری وجود دارد برای پناه دادن به معترضان و پنهان شدن آنها ضروری است. معترضان بایستی آموزش ببینند که در این شرایط به هیچ وجه به این اماکن آسیب نرسانند. حتی احتمال زیاد دارد که برای بستن پاساژها و ساختمان ها روی مردم نیروهای نفوذی و آموزش دیده برای اینکه مردم را مقابل هم قرار دهند یا برای تخریب معترضان دست به چنین کارهایی بزنند که بدون کمترین تردید بایستی با بایکوت، بازدارندگی و بیرون راندن این افراد از معترضان و جنبش حفاظت کرد.

تاکتیک های مبتنی بر محاصره و اشغال (بدون تخریب و خشونت)

۶۱- محاصره و اشغال مراکزی که در مبارزه بتواند به معترضان و مبارزان کمک کند: مثلا اشغال ادارات آموزش و پرورش در اعتراضات سیاسی و براندازانه هیچ فایده ای ندارد ولی در اعتراضات صنفی معلمان می تواند بصورت نمادین برای چند ساعت انجام شود. اما اشغال مراکزی همچون اداره پلیس، پادگان ها، صدا و سیما، خبرگزاری ها و روزنامه های حکومتی، مراکز کنترل دوربین های شهری، مخابرات، شرکت برق، شرکتهای خدمات سوئیچ و سرور اینترنت، مراکز بسیج مساجد، اداره ها و مناطق شهری برخلاف محاصره ها و اشغالهای نمادین می تواند در روزهای آخر مبارزه تعیین کننده پیروز میدان مبارزه باشد.

۶۲- محاصره و اشغال ساختمان های سیاسی: محل کار و زندگی رهبر، سران سه قوه، کاخ ریاست جمهوری، مجلس، قوه قضائیه، استانداری و فرمانداری ها در شهرستان ها، دفاتر نمایندگان رهبری و بیشتر جنبه نمادین دارد و نشانه پیروزی جنبش و شکست حکومت است. یعنی مربوط به آخرین لحظات میشود. نکته مهم همچنان تاکید بر خشونت پرهیزی و جلوگیری از امحاء و تخریب و نابودی مدارک و سرقت و تخریب اموال عمومی است.